

„Határ menti munkaerőpiaci kutatások és tanulmányok”
Románia és Magyarország közös határ menti térsége

KONSZENZUS ALAPÍTVÁNY BUDAPESTI SZERVEZETE

2018. JÚNIUS

Tartalom

I	Bevezetés	3
I.1	A kutatás első fázisának főbb eredményei	3
I.2	A kutatás második fázisának célja és módszertana	9
II	Összefoglalók	10
II.1	Magyar nyelvű összefoglaló.....	10
II.2	Executive Summary.....	11
III	A vizsgált szomszédos ország munkaerőpiacának bemutatása a határ menti munkaerőpiacok szemszögéből.....	13
III.1	A munkaerőpiacra ható demográfiai tényezők Romániában és az Európai Unióban	14
III.2	Egy főre jutó bruttó hazai termék (GDP) Romániában és az Európai Unióban	15
III.3	Minimálbér Romániában és az Európai Unióban	16
III.4	Szegénység Romániában és az Európai Unióban.....	18
III.5	Foglalkoztatottság Romániában és az Európai Unióban.....	19
III.6	Munkanélküliség Romániában és az Európai Unióban.....	20
III.7	A munkavállalók migrációja Romániában és az Európai Unióban	21
III.8	Összegzés	23
IV	A vizsgált határrégió munkaerőpiacának összehasonlítása a kutatás többi határrégiójával	24
IV.1	A határrégiók definiálása	24
IV.2	Határátkelőhelyek.....	25
IV.3	Demográfiai jellemzők	25
IV.4	A munkaerőpiac általános vizsgálata	26
IV.5	Munkanélküliség.....	27
IV.6	A munkavállalás kérdései.....	28
IV.7	Külföldi munkaerő alkalmazása	30
IV.8	Az EURES a térségben	32
IV.9	Tanulságok, javaslatok	33
IV.10	Összefoglalás.....	34
V	A vizsgált határszakasz munkaerőpiacának földrajzi felosztási lehetősége az adatok tükrében	35
VI	Javaslat munkaerőpiaci indikátorrendszer kialakítására	39
VI.1	Munkaerőpiaci indikátorrendszer elméleti kerete	39
VI.2	Megvalósítható indikátorrendszer a román-magyar határrégióban	42
VII	A vizsgált határszakasz perspektívái munkaerőpiaci szempontból	44
VII.1	Idősoros adatok elemzése	44
VII.2	Interjúk eredményei	47
VII.3	Partner kérdőívek	50
VIII	Javaslatok munkaerőpiaci együttműködések kialakítására	54
VIII.1	Interjúk eredményei	54
VIII.2	Kérdőívek eredményei.....	58
VIII.3	Összefoglalás.....	64

I Bevezetés

I.1 A kutatás első fázisának főbb eredményei

A kutatás első szakasza alaposan körbejárta a határ menti munkaerőpiaci folyamatok elméletét, illetve vizsgálta a kérdést az Európai Unió kontextusában. A tanulmány vizsgálta a határ két oldala közötti társadalmi és elsősorban gazdasági különbségeket, illetve a határ két oldalán működő szereplők kooperációs hajlandóságát is. Szó esett ezenkívül az EURES rendeletről, melynek célja elősegíteni az Európai Unión belüli nagyobb arányú munkavállalói mobilitást.

Tanulmányunk első szakaszában részletesen bemutattuk a helyi munkaerőpiacot. Szükség volt a határ menti régiók magyar és román oldalának definiálására, illetve a határrégiók főbb mutatóinak bemutatására.

A román-magyar határrégió a második leghosszabb magyarországi határszakasz, 448 km, a teljes magyar határszakasz 20 százaléka. A régió hosszú ideig a gazdasági kapcsolatok szempontjából zárt terület volt, a két ország közötti kapcsolatok gyakran igen feszültek voltak, köszönhetően a nagyon eltérő politikai és gazdasági környezetnek, ám az elmúlt másfél évtizedben sokat változott a két ország egymáshoz viszonyított helyzete. A két ország között nincs természetes határ, így a közlekedést, a másik országban történő munkavállalást csak a mesterséges határok nehezíthetik meg. Az országhatár északi és a déli területei sok szempontból eltérnek egymástól, az északi területeken alapvetően minden mutatót tekintve kedvezőtlenebb adottságú járások találhatóak, mint délen.

A régió magyar oldalán négy megye található, a Dél-alföldi régióhoz tartozó Csongrád és Békés megye, illetve az Észak-alföldi régióhoz tartozó Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye. Annak érdekében, hogy pontosan le tudjuk határolni a kizárólag Romániával határos területet, amennyiben lehetőségünk adódott rá, a határon fekvő megyék határrégióba tartozó területét a KSH által meghatározott járások szerint pontosan definiáltuk. A román oldalon a Partiumhoz tartozó megyék írják le a határrégiót, ami négy megyét jelent: Timis-Torontál (Temes-Torontál), Arad, Bihor (Bihar) és Satu Mare (Szatmár). A magyar oldallal szemben a román határrégióban a megyéket kisebb területi egységekre nem tudjuk felosztani.

A határ menti régiók demográfiai, gazdasági és munkaerőpiaci jellemzőit is vizsgáltuk, mindenekelőtt a demográfiai-korosztályi összetétel alakulását, a fiatalok, aktív munkaképes korúak és az idősek arányát.

A magyar oldal vizsgálatakor azt tapasztaltuk, hogy az aktív korúak aránya nagyjából minden megyében megfelel az országos átlagnak, mindkét vizsgált időpontban (2011 és 2015). Ahogy Magyarországon, úgy mindegyik megyében külön-külön is jellemző az aktív korúak össznépeségen belüli arányának csökkenése. A járások többségében ugyanez a trend tekinthető általánosnak, azonban az észak-alföldi régióban több határ menti területen fordított az arány.

A fiatalok és az idősek arányát az öregségi index segítségével vizsgáljuk, ami a 60 év feletti állandó lakosok számát a fiatalok számához viszonyítva mutatja. A 2011 és 2015 közötti

időszakban bekövetkező változások egyértelműen azt mutatják, hogy mind Magyarországon, mind a vizsgált megyékben és külön-külön az összes határ menti járásban nőtt az öregségi index, ami egyértelműen negatív változásnak tekinthető. Markáns különbség figyelhető meg a két Észak-alföldi megye és a határ menti járásai, illetve a Dél-alföldi megyék és járásai között: a déli területek az átlaghoz képest is jóval rosszabb, míg az északi területek az átlagnál jobb helyzetűek. Alapvetően a járások is ezt a mintázatot követték. Kiemelendő, hogy a nagyvárosokat magukba foglaló térségek különösen rossz helyzetben voltak.

Romániában a hozzáférhető adatok más időtartamot ölelnek fel, mint Magyarországon, illetve két év elcsúszás van a román és a magyar adatok között a fiatalok, illetve a munkaképes felnőttkor besorolási meghatározása között. Romániában a határ mentén az országos átlaghoz képest kisebb a szórás a korosztályok arányszámaiban. Egyedül Arad megye tért el az országos átlagtól negatív irányba, Timis pedig hozzá képest kicsit jobb helyzetben volt. Romániában országosan összesen, illetve az egyes megyékben külön-külön is a lakosság előregedése figyelhető meg 2012 és 2017 között, ami a magyar trendhez hasonló. A munkaképes korban lévő népesség száma minden megyében csökkent a vizsgált időszakban.

Magyarországhoz hasonlóan Romániában is létrehoztuk az öregségi indexet. A határ menti régió területei itt is két részre szakadtak, egy előnyösebb és egy hátrányosabb helyzetű részre. Statu Mare és Bihor megye az országos átlaghoz képest jobb helyzetben volt, Arad és Timis pedig rosszabb pozícióban. A magyar megyékhez hasonlítva elmondható, hogy a román területek jóval kedvezőbb helyzetben vannak, mivel itt sokkal kiegyensúlyozottabb a fiatalok és az idősek aránya.

A tanulmány első szakaszában vizsgáltuk a régió mindkét oldalának etnikai összetételét. A két északi megyében, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében és Hajdú-Bihar megyében nagy volt a roma népesség aránya az országos átlaghoz képest, illetve számszerűen is magas a magát romának tartó lakosság száma. A román etnikai kisebbséghez tartozók mintázatának vizsgálatakor látható, hogy Békés megyében van nagyobb számú román népesség, mely jóval meghaladja az országos átlagot is, és a többi megyéhez képest is jelentősnek számít. A határ román oldalán a roma lakosság eloszlása nagyon hasonló képet mutat, mint hazánkban. Két megyében, Statu Mareban és Biharban nagyobb roma kisebbséget találhatunk, melyek aránya jóval meghaladja az országos átlagot, ami kedvezőtlen munkaerőpiaci helyzetet jelezhet. A magyar kisebbség aránya azonban teljesen eltér a hazánkban élő román kisebbség mintázatától. A határ menti megyékben, egyedül Timis megyét leszámítva, az országos átlagnál jóval nagyobb a magyarok aránya. Statu Mare és Bihor megyében a lakosság tetemes hányadát a magukat magyarnak vallók teszik ki.

A határrégió gazdasági sajátosságait először a határrégió nagyobb, NUTS 3 szintű területein vizsgáltuk, majd összehasonlítottuk a régiót jellemző regionális GDP alakulását a határ két oldalán. Magyarország esetében azt láttuk, hogy a GDP termelés által meghatározott fejlettségi szint szerint a vizsgált négy megye az országon belül a fejletlenebb régiók közé tartozik (Szabolcs-Szatmár és Békés megye a megyék közötti rangsor végén kullog).

A román oldalt vizsgálva azt látjuk, hogy két megye, Statu Mare és Bihor megyék jelentős mértékben az országos átlag alatt vannak, de nem annyira elmaradva az országos átlagtól, mint a magyar oldalon a két leginkább elmaradott megye. Arad megye nem sokkal van az országos átlag alatt, Timis megye pedig lényegesen kedvezőbb helyzetben van, mint a többi megye, jóval megelőzve az országos átlagot is.

A magyar határrégió gazdasági mutatóit vizsgálva azt láttuk, hogy az átlagkeresetek 2008 óta folyamatosan mind a négy megyében jóval az országos átlag alatt voltak. Az időbeli változást szemlélve láthatjuk, hogy Hajdú-Bihar megyében nőttek leginkább az átlagkeresetek, dinamikusabban, mint országos szinten. Arányaiban a fizikai munkát végzők keresete kevésbé volt lemaradva az országos átlagtól, mint a szellemi munkát végzőké. A legtöbb regisztrált gazdasági szervezet alapján is következtethetünk a térségek gazdasági fejlettségére – a legtöbb ezek közül Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében volt, túlnyomó többségben önálló vállalkozások. A gazdasági szervezeteket nemzetgazdasági ágak szerinti bontásban szemlélve azt láthatjuk, hogy Szabolcs-Szatmár-Bereg megye a leginkább mezőgazdasági profilú megye, míg Csongrád és Hajdú-Bihar megyében nagyobb arányban működnek ipari ágazatbeli és az ingatlanügyletek területén működő gazdasági szervezetek. Békés megyében viszonylag magas a mezőgazdasági szervezetek aránya, illetve a vendéglátás területén működő szervezetek száma.

A román határrégió gazdasági mutatóit vizsgálva kiegyensúlyozottabb változásokat láthatunk a megyék átlagkeresetei tekintetében. Timis megye kifejezetten dinamikus fejlődő megyének látszik, de 2011 óta a másik három megye is majdnem a másfélszeresére növelte a nettó havi átlagkeresetét. Nemzetgazdasági áganként vizsgálva a fizetéseket, szembevetve, hogy bizonyos ágazatokban a többihez képest is nagymértékben megugrottak a nettó átlagkeresetek. Ha az összes ágazatot számba vesszük, akkor feltűnő, hogy Timis megyének sikerült a legtöbb szektorban az átlagos béreket növelnie, nem egy szektorban megközelítőleg a kétszeresére.

A határ magyar oldalán lévő megyékben a foglalkoztatottak száma nagyjából hasonló ütemben nőtt 2009 óta. A gazdaságilag inaktív népesség száma ezt a trendet követi minden megyében, így feltételezhető, hogy az inaktívak számának csökkenése annak köszönhető, hogy valamilyen formában átkerültek a munkaerőpiacra.

Nemzetgazdasági ágak szerint vizsgálva az alkalmazásban állókat, szembevetve, hogy a mezőgazdasági szektorban 2016-ban arányaiban Békés megyében voltak a legtöbben alkalmazva, míg az ipari szektorban Csongrád megyében. A kereskedelem és az oktatás területén Csongrád és Hajdú-Bihar megye a két legerősebb megye, a humán, egészségügyi és szociális ellátási szektorban pedig Békés és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye. Az újonnan bejelentett munkaerőigények esetében minden megyében megnőtt a munkaerőigény.

A román oldal foglalkoztatottsági rátájának vizsgálata azt mutatja, hogy 2011-hez képest Arad megye helyzete javult a legtöbbit, több mint 10%-kal nőtt a foglalkoztatottsági rátája, amivel 2015-re a legjobb helyzetben lévő megyének tekinthető a négy határ menti megye közül. Elmondható, hogy minden megye az országos átlagnál jobban teljesített. A gazdaságilag aktív

népesség száma Bihar és Satu Mare megyében kis mértékben csökkent a vizsgált időszakban, míg Arad és Timis megyékben nőtt.

A magyar határoltoldalon lévő megyék aktivitási rátájához viszonyítva a román oldalon lévő megyék sokkal kedvezőbb helyzetben vannak mind az országos átlaghoz képest, mind a magyar megyékhez képest. Míg a magyar oldalon 60% körül mozog minden megyében az aktivitási ráta, a román oldal megyéiben a legalacsonyabb Satu Mare megyében is 70,1% volt 2015-ben, a legmagasabb pedig 80% Arad megyében. Ebből arra következtethetünk, hogy a munkaképes korú lakosság jóval kisebb hányada kényszerülhet arra, hogy a lakókörnyezetétől távoli helyen legyen kénytelen munkát keresni.

Nemzetgazdasági áganként vizsgálva az alkalmazásban állókat azt láthatjuk, hogy a magyar oldalhoz képest arányaiban sokkal kevesebben állnak alkalmazásban a mezőgazdaság és a humán-egészségügyi-szociális ellátás területén és sokkal többen az iparban, építőiparban, illetve a kereskedelemben. A gazdaságilag aktív népesség nemzetgazdasági ágankénti megoszlása megmutatja, hogy 2011 és 2015 között minden megyében csökkent a mezőgazdasági szektor súlya és növekedett az iparié, vagyis egyfajta modernizációs folyamat ment végbe.

A határ magyar oldalának megyéiben a munkanélküliek számának alakulása kétféle ívet írt le 2009 és 2016 között. Szabolcs-Szatmár-Bereg és Békés megyében az elmúlt 7-8 évben a munkanélküliek száma folyamatosan csökkent, összességében mind a két megyében közel 10-10 ezer fővel. Ezzel szemben Hajdú-Bihar és Csongrád megyében a kezdeti csökkenést követően 2012-13 körül átmenetileg ismételt meg nőtt a munkanélküliek száma, majd ezután 2014-től visszaállt fogyatkozásuk az eredeti ívre.

Magyarországon 2010-től kezdve a munkanélküliségi ráta folyamatos csökkenését figyelhetjük meg, mely trendet Szabolcs-Szatmár-Bereg és Békés megye követi. 2016-ra egyedül Csongrád megye került az országos átlagnál kedvezőbb helyzetbe a munkanélküliségi ráta tekintetében.

A munkanélküliek számának csökkenésével összhangban a regisztrált álláskeresők száma minden megyében nagymértékben csökkent 2011 és 2016 között. Ha az álláskeresőkre vonatkozó adatokat a pályakezdő álláskeresők bontásában nézzük, akkor kitűnik, hogy a pályakezdő álláskeresők számának alakulása nagyjából követi a nyilvántartott álláskeresők számának görbéjét.

Fontos adat volt számunkra az is, hogy a regisztrált álláskeresők száma hogyan viszonyul a rendelkezésre álló álláshelyekhez. 2011 és 2016 között ez az arány minden megyében javult, vagyis egy álláskeresőre több rendelkezésre álló munkahely volt mindenhol. A legnagyobb mértékben Hajdú-Bihar megyében javult az arány, 6,9%-ról 24,5%-ra. Ebben a megyében nőtt egyedül a rendelkezésre álló álláshelyek száma majdnem a duplájára, míg az álláskeresők száma a többi megyéhez hasonló arányban csökkent. A másik három megyében egyszerre csökkent az álláskeresők száma és a rendelkezésre álló álláshelyek száma.

A határ román oldalán azt láthatjuk, hogy 2011 és 2016 között minden megyében csökkent a regisztrált álláskeresők száma. A legnagyobb csökkenést Timis megyében figyelhetjük meg, míg

a legkisebbet Satu Mare megyében. A munkanélküliségi ráta mindegyik megyében jóval az országos átlag alatt van. Az adatokból kiolvasható, hogy a határ menti területek Románián belül alapvetően jó helyzetben vannak.

Magyarország migrációs vonzásterének vizsgálatakor megyékre vagy járásokra lebontott bevándorlási adatokat nem találtunk, de a munkavállalással összefüggő más statisztikákból lehet következtetni a Romániából érkező munkavállalók arányára. Először a kiadott egyéni és mezőgazdasági szezonális engedélyek számát vizsgáltuk, mivel a külföldi munkavállalók gyakran ezen engedélyek segítségével tudnak hazánkban munkát vállalni. 2011 és 2016 között egyedül Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében nőtt a kiadott engedélyek száma. Az engedélyek mellett érdemes megnézni a foglalkoztatók által bejelentett külföldi állampolgárok számát is. A legtöbb külföldi munkavállaló Békés megyében volt 2016-ban, majd ezt követi Csongrád megye, a legkevesebb pedig Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében volt megtalálható. A bejelentett külföldi állampolgárok száma egyedül Békés megyében nőtt, a többi megyében csökkent.

Másik érdekes mérőszám lehet számunkra a foglalkoztatottak száma a napi ingázás mennyisége szerint. A 2011-es népszámlálás alapján a megyei szintet vizsgálva, látható, hogy Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a foglalkoztatottak kisebb hányada hajlandó napi szinten ingázni, mint a másik három megyében. További érdekes kérdés, hogy a foglalkoztatottak időben milyen távolságra közlekednek a lakóhelyüktől. Ezeket az adatokat járási szinten is elemeztük. A megyék közül Békés és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a legkevésbé mobilak a foglalkoztatottak.

A kutatás során a foglalkoztatási és munkaerőpiaci feladatokat ellátó osztályok vezetőivel készítettünk interjúkat, melyekben az interjúalanyok arról nyilatkoztak, hogy véleményük szerint mennyiben tud Magyarország vonzó célpont lenni más országokból érkező munkavállalók számára, mit gondolnak az itteni munkaerőpiacról, illetve milyen határon átnyúló együttműködésekről van tudomásuk. Az interjúalanyok a migrációt nehezítő tényezőkként jelölték meg többet között az alábbiakat: a szakképesítési rendszerek különbözősége, nyelvtudás hiányosságai, a nem versenyképes munkafeltételek, a nem megfelelő bérezés, a rugalmatlan és zárt hazai munkáltatói attitűd, az integrációs problémák, mobilitás hiánya, a tömegközlekedési infrastruktúra fejletlensége, a határ két oldalán lévő jogalkotás, felfogás és foglalkoztatási rendszer különbségei.

Kérdőíves vizsgálatunk szerint a vizsgált munkaadók közül összesen három olyan cég volt, melyek egy, vagy két külföldi alkalmazottat foglalkoztattak. A munkaadók 21%-ánál a kérdés pillanatában volt betöltetlen álláshely, a legnagyobb arányban Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, illetve a 44%-uk tervezte a foglalkoztatottak számának növelését az elkövetkező egy évben, vagyis potenciálisan kapcsolatba kerülhetnek külföldi munkavállalókkal is. A munkaadók 24%-a alkalmazna EU vagy EGT tagállamból érkező munkavállalót, a legnagyobb arányban Csongrád megyében (32%), a legkisebb arányban pedig a Békés megyében (14%). A legtöbben a nyelvi, és a feltételezhető együttműködési problémákat jelölték meg annak okaként, amiért nem vennének fel külföldi munkaerőt. Mindössze a munkaadók 4,5%-a szembesült tényleges problémával külföldi munkaadó alkalmazásakor.

A kutatás során emellett potenciális partnerszervezeteket (45 önkormányzatot és 2 érdekképviselői szervet) kérdeztünk meg arról, hogy milyennek látják a két ország munkaerőpiacát és milyen lehetséges felmerülő problémákat tapasztalnak. Magyarországon egyetlen olyan nemzetgazdasági ágazat volt - az építőipar-, ahol minden megyében a szervezetek nagyobb része észlelt munkaerőhiányt. Ezen felül a szervezetek többsége érzékelt munkaerőhiányt Csongrád és Békés megyében a mezőgazdaságban; Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a feldolgozóiparban; Hajdú-Bihar megyében a kereskedelem területén; Csongrád megyében a közigazgatásban; Békés és Hajdú-Bihar megyében pedig a humán-egészségügyi-szociális ellátás területén. A külföldi munkavállalókkal kapcsolatos problémák közül a szállással, lakhatással kapcsolatos nehézségeket gondolták a legtöbben gondnak, de a munkába járás akadályozottságát és az adminisztrációs terheket is többen megjelölték. A külföldi munkaerő Magyarországra vándorlásával kapcsolatban a legnagyobb problémának azt érzékelték, hogy a bérek csökkennek itthon, a munkafeltételek romlanak, a munkanélküliség pedig nő (noha mindezek a hatások nem kimutathatóak).

A kérdőíves kutatás során megkérdeztünk román álláskeresőket (az álláskeresőkön kívül olyan munkavállalókat is, akik a következő 5 éven belül terveznek munkahelyet váltani) is. A válaszolók 16,7%-a dolgozott az elmúlt 5 évben külföldön, de nekik csak az 1%-uk, vagyis 2 fő dolgozott Magyarországon (ők is Budapesten, nem a régióban), a többségük inkább nyugati országokban vállalt munkát. A válaszadók 51%-a menne külföldre dolgozni, ha most kellene döntenie, és a 92%-uk ki is költözne ebben az esetben. A legtöbben, a válaszolók majdnem 30%-a azt felelte, hogy a család hiánya, távolsága miatt nem vállalna külföldön munkát. 20,7%-uk a távolságot, honvágyat jelölte meg, ezen kívül viszonylag sokan hivatkoztak a nyelvi nehézségekre (9,4%) is. Az összes megkérdezett 23,9%-a válaszolta azt, hogy a magyar nyelvet ismeri. A megkérdezettek többsége a határ túloldalán található, számára potenciálisan elérhető munkahelyeket jobbnak tartja, mint az otthoniakat. Mivel magyarországi munkavállalással kapcsolatban az elmúlt években csak elenyésző százalékuknak volt saját tapasztalata, valószínűleg ezek az eredmények inkább a reményeiket tükrözik.

A kérdőíves kutatás során megkérdeztünk magyar álláskeresőket (álláskeresőket és olyan munkavállalókat, akik a következő 5 éven belül terveznek munkahelyet váltani), illetve román cégeket is.

A négy határ menti román megyéből 36 társasvállalkozást (Arad megyéből 18 vállalkozást, a többiből 6-6-ot) kérdeztünk meg. Mivel a válaszadók száma alacsony volt, ezért az adatokból levont következtetéseket érdemes óvatosan kezelni. 24 cég válaszolta azt, hogy az elmúlt évben vett fel új munkavállalót, és 13 cég jelezte, hogy jelenleg van náluk betöltetlen álláshely. A cégek közel fele azt válaszolta, hogy semmilyen külföldi állampolgárt nem szeretne toborozni. Ezt annak ellenére nyilatkozták, hogy egy cég sem volt közülük, amely bármilyen külföldi munkavállalóval kapcsolatos problémával szembesült volna korábban.

A magyar álláskeresők közül a válaszadók 9%-a dolgozott az elmúlt 5 évben külföldön, akiknek a többsége Békés, vagy Csongrád megyében lakik. Romániában egyikük sem dolgozott korábban, inkább nyugati országokat választottak. Az álláskeresők 53,7%-a vállalna külföldön

munkát, azonban Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéből sokkal többen (72,7%). Azoknak a 82,4%-a, akik vállalnának külföldön munkát, azt válaszolták, hogy ki is költöznének. A külföldi munkavállalás elutasításának főbb okai a következők voltak: (71,1%) a család hiányát jelölte meg, 33% a honvágyat, 17,9% nyelvi nehézségeket, más kultúrával, beilleszkedéssel kapcsolatos félelmeket kevesen említettek. A megkérdezettek 60%-a saját bevallása szerint nem beszél olyan idegen nyelvet, amit a munkájában használni tudna, illetve akik beszélnek, azok közül is csak ketten válaszolták, hogy románul beszélnek. Az álláskeresők minden megkérdezett szempont szerint jobbnak találták a számukra elérhető, a határ túoldalán lévő munkahelyeket, mint az itthoniakat.

A megkérdezett 111 magyarországi munkaadó közül egy sem állt korábban kapcsolatban az EURES hálózattal, és csupán a 10,8%-uk válaszolta azt, hogy hallott már róla. A megkérdezettek közül 44-en válaszolták azt, hogy semmilyen szolgáltatást nem vennének igénybe az EURES-től. A 47 válaszoló magyar partnerszervezet (önkormányzatok és érdekképviseletek) közül hat ismerte az EURES hálózatot. A megkérdezett román vállalkozások 16,7%-a ismerte az EURES hálózatot, és 14%-uk már kapcsolatban is állt vele korábban.

I.2 A kutatás második fázisának célja és módszertana

Kutatásunk adatfelvétele két fázisban történt. Az első fázis 2017 októberében volt, ekkor kérdőívet töltöttünk ki hazai és külföldi munkavállalókkal, cégekkel (a külföldi eredmények kevésbé voltak megbízhatóak), partnerekkel (önkormányzatok, érdekképviseletek, munkaügyi szervezet képviselői), illetve interjúk készültek hazai megyei kormányhivatalok foglalkoztatási főosztályainak vezetőivel és EURES tanácsadóival. Az adatfelvétel második szakasza 2018. március-áprilisában volt, ekkor azonos kérdőív mentén szintén felvettünk adatot munkavállalóktól, cégektől (a külföldi cégek válaszai ismét kevésbé voltak megbízhatóak), eltérő kérdőív mentén partnerektől (külföldről kevés válasz érkezett be). Interjúk a második fázisban nem készültek, azaz a második szakaszban nem vontunk be kvalitatív technikákat a kvantitatív eredmények mellé. Jelen tanulmányunkban kvantitatív oldalon a második adatfelvételi fázis eredményeit fogjuk felhasználni, kvalitatív oldalon azonban visszanyúlunk a tavaly őszi interjúkhoz.

II Vezetői összefoglalók

II.1 Magyar nyelvű összefoglaló

Nemzetközi viszonylatban vizsgálva elmondható, hogy demográfiai tekintetben nincs szignifikáns eltérés Románia és az EU-28 országainak átlagos értékei között. Az átlagjövedelemhez viszonyított minimálbér és foglalkoztatottság tekintetében szintén nincs szignifikáns különbség (habár a nők foglalkoztatottsági aránya elmarad az európai átlagos értéktől, ami motiváló tényezője lehet a nők migrációjának); a munkanélküliségi arány, akár a teljes populációhoz, akár a munkaerőpiaci tekintetben aktív lakossághoz viszonyítva képezzük, alacsonyabb, mint az európai átlagarány (bár az indikátor feltehetően torzítva méri a valós munkanélküliséget). Az egy főre jutó GDP értékében az ország az európai rangsor végén áll; a szegények populációhoz viszonyított aránya jóval az európai átlag felett van; illetve a migrációs szempontból is rossz az ország helyzete: többen hagyják el Romániát, mint ahányan betelepülnek. A fejezet összegzéseként elmondható, hogy Románia alapvetően az Európai Unió hátrányosabb helyzetű, gyengébb gazdasági pozíciójú országai közé tartozik.

A határ menti munkaerőpiacok összevetésekor láttuk, hogy a magasabb jövedelmek, biztosabb munkahelyek a munkaerőmozgás fő motiválói, fő visszatartói pedig a család hiánya, nyelvtudás hiánya, illetve a közlekedés és lakhatás nehézségei, költségei. Munkavállalói oldalról nincs kiemelkedő igény külföldi munkaerőre, visszatartó tényezők az adminisztrációs, nyelvi és beilleszkedési nehézségek (a nyelvi nehézség egyedül az osztrák-magyar határszakasznál nem merült fel). Az előregedés szinte minden határrégióban megfigyelhető. Alapvetően Magyarországon a határrégiók alacsonyabb fejlettségű területek, míg pl. Romániában a határszakasz kifejezetten fejlődik az ország gazdaságához képest. Az osztrák határszakasz a legmagasabb fejlettségű (a határátkelés és ingázás is itt a legegyszerűbb és leggyorsabb), nem csak magyar oldalról népszerű migrációs célpont. Az EURES minden vizsgált országban csekély ismertségnek és népszerűségnek örvend.

A határokon átívelő munkavállalás szempontjából fontos tényező, hogy Románia és Magyarország a két ország között nincs természetes határ, így a közlekedést, a másik országban történő munkavállalást csak a mesterséges határok nehezíthetik meg. Az országhatár északi és a déli területei sok szempontból eltérnek egymástól, az északi területeken alapvetően minden mutatót tekintve kedvezőtlenebb adottságú járások találhatóak, mint délen. Ez alapján a régiót északi és déli részre javasoljuk osztani, Nagyvárad magasságában, úgy, hogy Nagyvárad még az északi szakaszhoz tartozzon. A felosztás inkább a magyar, mint a román oldal mutatói alapján történik, hiszen a román oldal területei egymáshoz jobban hasonlítanak fejlettség szempontjából. A terület déli része a magyar oldalon foglalkoztatottság szempontjából kedvezőbb helyzetben van. Román oldalon a két NUTS2 régió helyzete egymáshoz hasonló. Munkanélküliség szempontjából a határ román oldala jobb helyzetben van, mint a magyar oldal, sőt, Románián belül is jó helyzetűnek mondható.

Román oldalról nagyobb jelentőséggel bíró két nagyobb város Nagyvárad és Temesvár. Nagyvárad és Debrecen is potenciális központja lehet a határregió munkaerőpiacának fellendítésére tett intézkedéseknek a magyar-román határszakasz északi részén. A déli részen a román oldalon Arad jelenthet hasonló potenciális központot. Fontos szerepe lehet még az együttműködés kialakításában Temesvárnak és Szegednek.

Elmondható, hogy a román-magyar határszakasz helyzete alapvetően elmarad a többi határszakasz fejlődésétől (illetve magyar oldalon az országos fejlődéstől is). Emiatt számos intézkedést, együttműködést érdemes megfontolni a munkaerőpiac fejlesztése szempontjából.

A térségben magas a közfoglalkoztatottak aránya, különösen a fiatalok körében. Kihívás és cél őket a munkaerőpiacra integrálni - ehhez szakmai képzések javallottak. Mind az interjúból, mind kérdőíves felmérésünkből kiderült, hogy erős nyelvi hiányosságok vannak a munkavállalók körében, a nyelvi képzések is kiemelt fontosságúak lennének. Kevés a munkalehetőség a térségben (ezt interjúnk és a survey is megerősítette), munkaadókból és magasabb végzettségű munkavállalókból is hiány van (pl. jellemzőek az egészségügyi, mérnöki hiányszakmák).

Az interjúból kiderült, hogy a régió nagy hiányossága a román határral való kapcsolattartás hiánya. A munkaerő szervezése és a munkaerőpiac fejlesztése szempontjából ez kiemelkedő fontosságú, kérdőíves felmérésünk alapján pedig a munkaadók nyitottak lennének a nemzetközi együttműködésre.

További, interjú és kérdőíves eredmények szerint is, fontos lépés lenne az úthálózat, közlekedés fejlesztése, illetve a lakhatás támogatása. Ezzel növelnék a munkavállalók migrációs hajlandóságát, az ingázások gördülékenyebbé tétele a család, haza hiányát is enyhítő, kompromisszumos megoldás lehet.

II.2 Executive Summary

Considering internationally, there is no significant difference between the average values of Romania and the EU-28 in demographic terms. There is also no significant difference between the minimum wage and employment rates in relation to average income (although women's employment rates are below the European average, which can be a motivating factor for women's migration); the unemployment rate, as opposed to the total population or the active population in the labour market, is lower than the European average (although the indicator is likely to be a distorted measure of real unemployment). In the value of per capita GDP, the country stands at the end of European ranking; the ratio of the poor to the population is far above the European average; and the situation of the country is bad in terms of migration as well: more people leave Romania than they settle. As a summary of this chapter, Romania is basically one of the disadvantaged and weaker economic positions of the European Union.

When we compare cross-border labour markets, we see that higher incomes and more secure jobs are the main motivators of labour mobility and the main obstacles are the lack of a family, lack of language skills, and the difficulties and costs of transport and housing. There is no high demand for foreign workers on the employee side, the administrative, linguistic and integration difficulties are detrimental factors (linguistic difficulties did not arise at the Austrian-Hungarian borders alone). The aging of the population as a problem can be observed in almost every border

region. Basically, in Hungary border regions are areas of lower development. In Romania, the border section is developing specifically in relation to the country's economy. The Austrian border has the highest level of development (crossing and commuting is the easiest and fastest here) and is not only a popular destination for migration from the Hungarian side. EURES has little recognition and popularity in all the countries surveyed.

An important factor for cross-border employment is that Romania and Hungary do not have a natural border between the two countries, so traffic and employment in another country can only be hampered by artificial boundaries. The northern and southern parts of the national borders differ in many respects, and in the northern areas basically every one of the indicators has less favoured paths than in the south. On this basis, we suggest dividing the region to the north and south, at the height of Oradea, so that Oradea belongs to the northern part. The division is based rather on the Hungarian than the Romanian side, as the areas of the Romanian side are more similar in the term of development. The southern part of the area is more favourable on the Hungarian side in terms of employment. On the Romanian side, the situation of the two NUTS2 regions is similar. From the point of view of unemployment, the Romanian side of the border is in a better position than the Hungarian side, and even within Romania it can be considered good.

Two major cities of great importance from the Romanian side are Oradea and Timisoara. Oradea and Debrecen could also be a potential centre for measures to boost the labour market of the border region in the northern part of the Hungarian-Romanian border. In the southern part of the Romanian side, Arad can be a similar potential centre. It can also play an important role in establishing co-operation with Timisoara and Szeged.

It can be said that the situation of the Romanian-Hungarian border section is basically behind in development compared with the other border sections (and on the Hungarian side compared with the national development). For this reason, many measures and cooperation should be considered for the development of the labour market.

There is a high proportion of public employment in the region, especially among young people. It is a challenge and goal to integrate them into the labour market - vocational training is indicated here. Both our interviews and our questionnaire survey revealed that there were strong language deficiencies among employees, and language training would be of paramount importance. There are few job prospects in the region (this is confirmed by our interviews and survey), there is also a shortage of employers and higher education trained workers (e.g. health and engineering deficits).

The interviews revealed that the region's major shortcoming was the lack of contact with the Romanian border. With regard to the organization of the labour force and the development of the labour market, it is of the utmost importance that our employers should be open to international cooperation on the basis of our questionnaire survey.

According to further interviews and questionnaires, an important step would be to improve the road network, transport development and support for housing. This would increase workers' willingness to migrate, making commuting more smooth, which is a compromise solution for the family, which can mitigate the lack of a home.

III A vizsgált szomszédos ország munkaerőpiacának bemutatása a határ menti munkaerőpiacok szemszögéből

A fejezet célja a román határrégió helyzetének feltérképezése, Románia gazdasági, munkaerőpiaci helyzetét nemzetközi összehasonlításban bemutatva. A cél, hogy tisztázzuk azokat a nemzetközi tényezőket, amelyek ismerete és megértése szükséges ahhoz, hogy megértsük a határ menti munkaerőpiaci folyamatokat.

Románia 2016-ban megválasztott Grindeanu-kormány (amely 2017. január 4. és 2017. június 29. között volt hivatalban) 2017 januárjában kiterjedt pénzügyi, szociális és munkaerőpiaci intézkedéseket magába foglaló reformcsomagot jelentett be.

A kormány megemelte a minimálbér összegét, bejelentette a nyugdíjak és közalkalmazotti bérek emelését, illetve igyekezett csökkenteni az egészségügyi költségek és nyugdíjak közötti különbséget. A törvényt 2017 júniusában fogadták el, nagyjából 1,19 millió közzférában foglalkoztatottra volt hatással. 2017 decemberében a nemzeti minimálbér 315 euróról 413 euróra lett emelve, hogy ellensúlyozza az adózási kötelezettségek változása miatt bekövetkezett nettó jövedelemcsökkenést. Szabályozták a munkaidőt és a munkaórák számát is, illetve a be nem jelentett munkavégzéssel járó szankciókat. (Stoiciu et. al. 2017)¹

A következőkben egy, Románia munkaerőpiaci helyzetét vizsgáló tanulmány (Stoian et. al. 2017)², illetve Eurostat adatok³ felhasználásával fogjuk bemutatni Románia helyzetét az Európai Unió kontextusában.

Bár a globalizáció és a technikai fejlődések értékelkedést és magasabb produktivitást eredményeztek az Európai Unió országaiban, az innovációk elfogadása és alkalmazása alacsonyabb mértékű a keleti területeken, mint a nyugati régiókban, ami erősíti a két terület közötti gazdasági rést. Ez többek között azt eredményezi, hogy a keleti országok technológiailag ki vannak szolgáltatva a nyugati gazdaságoknak. A gazdaságok relatív gyengesége több következménnyel is járt, pl. kisebb politikai önérvényesítő erő, az alkalmazottak jogainak gyengülése. Mivel a munkaerő előtt kevesebb munkalehetőség áll, illetve alacsonyabb munkabérré számíthatnak, megindult a fejlettebb, nyugati országokba tartó migráció.

Romániában az elmúlt évek törvényi változásai és társadalmi párbeszédei számos változást hoztak a munkaerőpiac működésében (pl. nemzeti kollektív egyezmények eltűntek, helyette ágazati szintű egyezmények elfogadása lett kötelező; vállalati és munkavállalói jogok változtak), ezek pedig rugalmas munkaerőpiaci viszonyokat eredményeztek. Tulajdonképpen egy

¹ Stoiciu, Victoria; Dimitriu, Raluca; European Institute of Romania (EIR) (2017): Industrial relations. Romania: Developments in working life 2017. In: Developments in working life in Europe: EurWORK annual review 2017. Eurofound. <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2018/annual-review-of-working-life-2017> Utolsó letöltés: 2018. 05. 31.

² Stoian, M., Lădaru, G.R. and Marin, F., 2017. Unemployment and the Migration of the Romanian Labour Force. Causes and Effects. *Amfiteatru Economic*, 19(46), pp. 901-917

³ Eurostat, n.d. Eurostat. Your key to European statistics. <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> Utolsó letöltés: 2018. 05. 30.

átmenetről beszélhetünk, ami a központosított irányítói rendszerből - amely magába foglalta a foglalkoztatottak védelmét - átvezetett egy rugalmas rendszerbe, amit a foglalkoztatók tartanak kézben és irányítanak. Központi irányítás helyett a jövedelmek és egyéb tényezők a munkavállaló-munkaadó viszonyán múlnak.

III.1A munkaerőpiacra ható demográfiai tényezők Romániában és az Európai Unióban

Egy ország munkaerőpiacának vizsgálatakor fontos tényező az ország lakossága, annak demográfiai sajátosságai. Az alábbiakban Románia legfontosabb demográfiai tényezőit vetjük össze az Európai Unió, illetve Magyarország adataival.

A népesség korcsoportos összetételét nézve láthatjuk, hogy nincsen szignifikáns különbség az európai átlagos és a magyar, valamint román korcsoportos megoszlás között. Ahogy Európa nagy részében, Romániában is elöregedő társadalomról beszélhetünk. Az időskori függőségi arány megmutatja, hogy az idős (65 év+) korosztály hogyan aránylik a teljes populációhoz: közel 30%-át teszi ki minden vizsgált területen.

Populáció korcsoportos arányai	0-14 év	15-24 év	25-49 év	50-64 év	65-79 év	80+ év	Időskori függőségi arány
EU-28	15,6	10,9	33,8	20,2	14,0	5,5	29,9
Euróövezet	15,2	10,7	33,3	20,7	14,2	5,9	31,1
Románia	15,6	10,8	37,3	18,6	14,3	4,3	26,7
Magyarország	14,5	11,1	35,9	19,8	13,4	4,4	27,9

1. táblázat: A populáció korcsoportos megoszlása (% , 2017) és időskori függőségi arány (2017)
Forrás: Eurostat, saját ábra

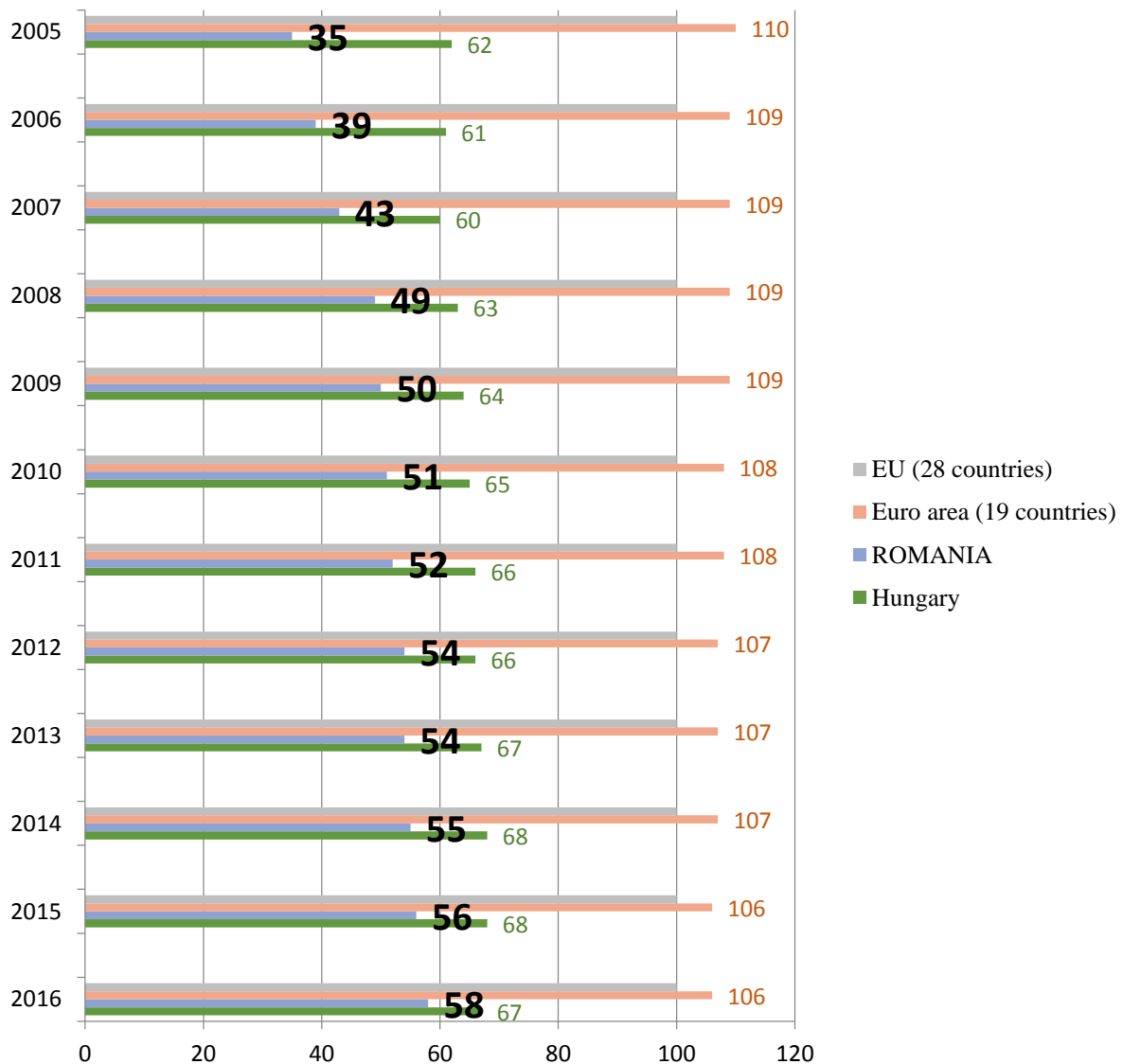
Születéskor várható élettartam	Nők	Férfiak	TOTAL
EU-28	83,6	78,2	81,0
Euróövezet	84,6	79,3	82,0
Románia	79,1	71,7	75,3
Magyarország	79,7	72,6	76,2

2. táblázat: A születéskor várható élettartam (év, 2016). Forrás: Eurostat, saját ábra

Akárcsak Magyarország esetében, Romániában is az európai átlag alatt található a születéskor várható élettartam (az EU-28 esetén 81,0 év, Romániában 75,3 év), valamint a nők esetében minden vizsgált területen magasabb, mint a férfiaknál (Romániában a nők születéskor várható élettartama 2016-ban 79,1 év volt, férfiaknál 71,7 év).

III.2 Egy főre jutó bruttó hazai termék (GDP) Romániában és az Európai Unióban

Az alábbi ábrán látható az egy főre jutó GDP értéke 2005-2016 között az euróövezeti országokban, Romániában és Magyarországon, az EU-28 országok átlagához viszonyítva (100%):

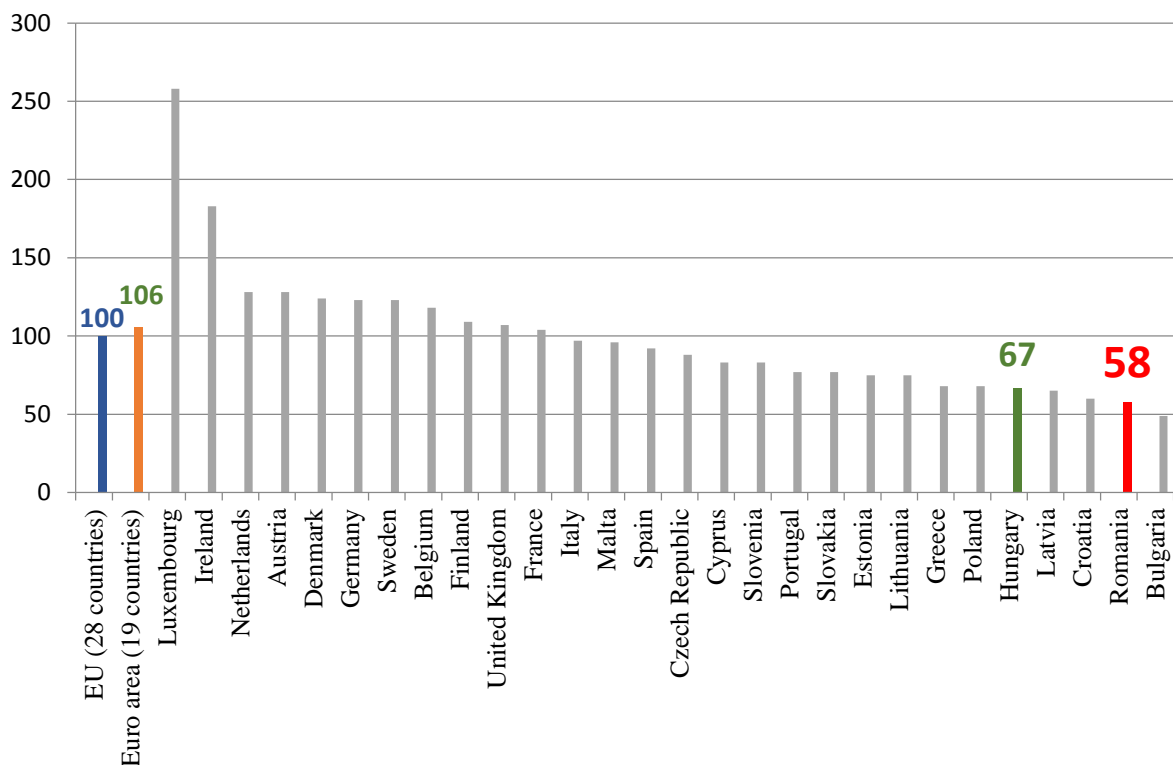

1. ábra: Egy főre jutó GDP aránya az EU-28 átlaghoz (100%) viszonyítva (2005-2016, %)
Forrás: Eurostat, saját ábra

Elmondható, hogy az euróövezeti országok átlagos egy főre jutó GDP értéke 2005 óta minden évben meghaladja az EU-28 országok átlagos értékét. Magyarország és Románia esetén is lassan növekvő tendenciát figyelhetünk meg, ám mindkét ország jóval elmarad az európai átlagtól.

Románia és Magyarország között kiegyenlítődni látszik a különbség, ugyanis míg 2005-ben 27 százalékpontnyi volt a különbség, 2016-ra ez 9 százalékpontra csökkent.

A következő ábrán a 28 EU-ország egy főre jutó GDP-je alapján készült rangsor látható. Mind Magyarország, mind Románia a rangsor végén található, Románia csupán Bulgáriát előzi meg.

2. ábra: Egy főre jutó GDP aránya az EU-28 országokban (2016, %)

Forrás: Eurostat, saját ábra

III.3 Minimálbér Romániában és az Európai Unióban

A minimálbér a munkaerőpiac fontos indikátora, közvetlen hatással a munkanélküliségre és a migrációra. Összegét úgy szokás meghatározni, hogy az állami adózás mellett is megfelelő életminőséget biztosíthatson a munkavállaló számára. A minimálbér jelentősen emelkedett Romániában az elmúlt három évben, ám az Unió tagországaival összehasonlítva így is még az egyik legalacsonyabb értéknek tekinthető.

A minimálbér és a megélhetéshez szükséges minimum kiadások összegét az alábbi táblázat szemlélteti:

Indikátor	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Élelmiszerkiadások	178,94	191,57	191,84	200,32	210,63	221,25	221,82	223,24
Alapszolgáltatások kiadásai	466,35	510,84	521,65	528,75	557,87	584,75	606,03	614,97
Bruttó minimálbér	540	600	600	670	700	800	900	1050
Kiadások - bevételek közötti különbség	105,29	102,41	113,49	59,07	68,50	6,00	-72,15	-211,79

3. táblázat: *Bruttó minimálbér és megélhetési minimum Romániában (lej)*

Forrás: INS 2016⁴, illetve Stoian et. al. 2017

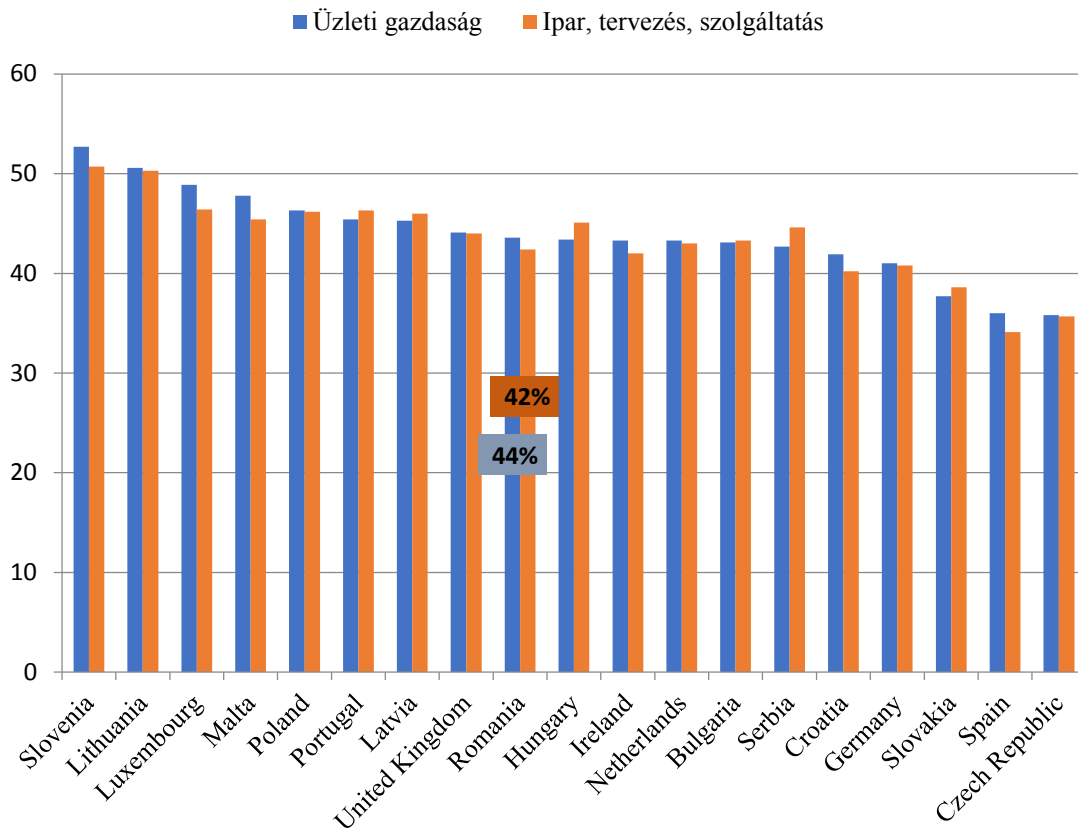
Látható, hogy az elmúlt években szinte minden évben emelkedett a minimálbér összege, 2014 óta pedig fedezi a megélhetéshez szükséges alapkiadásokat, 2014 és 2015 között pedig majdnem háromszorosára nőtt a kiadások és bevételek közötti különbség. 2017-ben pedig a minimálbér összege 400 lejjel magasabb lett, mint 2015-ben volt. 2015-ben 1 227 239 ember élt minimálbérből⁵, ami azonban a minimum öfenntartáson kívül nem biztosítja a teljes megélhetést (úgy mint személyes fejlődés stb.). A Romániából meginduló migráció egyik fő kiváltó oka az alacsony jövedelmek voltak, amik nem biztosítják a megfelelő életminőséget. A minimálbér vizsgálata fontos kérdés, ugyanis közvetlen hatással van a munkanélküliségre és a szegénységre is, amely két tényező erős hatással van a romániai munkavállalók migrációs hajlandóságára.

Az alábbi képen 19 európai ország két gazdasági ágra bontott (üzleti gazdaság és ipar, tervezés, szolgáltatás) minimálbére látható a havi átlagjövedelem arányában. A legjobb helyzetben mindkét kategóriában Szlovénia van, a legrosszabb helyzetben pedig Spanyolország és Csehország. Románia és Magyarország hasonló értékeket hozott, mindkét ország a középmezőnyben található. (Eurostat, 2016)⁶

⁴ INS, 2016. TEMPO / Online. <http://statistici.inse.ro/shop/?lang=ro> utolsó letöltés: 2018. 05. 25.

⁵ Románia jelenlegi népessége: 19 104 316 fő. Forrás: <http://nepesseg.population.city/romania/> Utolsó letöltés: 2018. 05. 29.

⁶ <http://ec.europa.eu/eurostat/web/labour-market/earnings/database> Utolsó letöltés: 2018. 05. 31.

3. ábra: Minimálbér a havi átlagjövedelem arányában (% , 2016)
Forrás: Eurostat, saját ábra

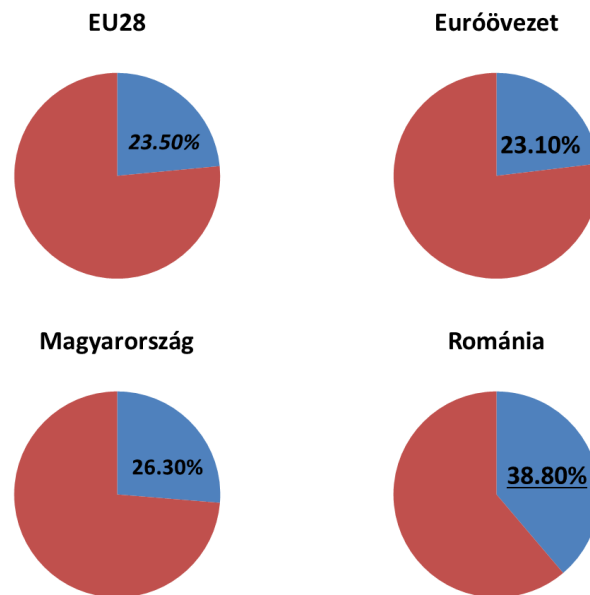
III.4 Szegénység Romániában és az Európai Unióban

Habár a jövedelmek összege tartósan emelkedik 2007 óta, a szegénység Románia (és úgyszintén az összes uniós ország) munkaerőpiacának egyik legnagyobb kihívása. A Social Justice Index 3,69-es értékkel az EU-28 utolsó helyére sorolta Romániát (az EU-28 átlagértéke 5,60 volt). (Pană 2014)⁷ Románia egyéb tényezők tekintetében is az EU-s rangsorok utolsó helyein áll, pl. a fiatalok a szegények 52,2%-át teszik ki, míg ez az arány EU-28 szinten 28,8%. Az idősek (65 évesek vagy idősebbek) a szegények 35,7%-át teszik ki (EU-28 átlaga: 21,7%). (INS, 2016)⁸ Habár a szegénység mértékében hullámzó tendenciák láthatók, általánosan elmondható, hogy Románia 2007. január 1-jei EU-s csatlakozása óta csökkent a szegénység országos aránya.

Az Eurostat 2016-os adatai alapján megállapíthatjuk, hogy jelenleg Románia szegénységi rátája jóval magasabb az uniós átlagnál:

⁷ Pană, M., 2017, Inegalitatea veniturilor în țările UE. România – cel mai drastic indice. <http://cursdeguvernare.ro/inegalitatea-veniturilor-in-tarile-ue-romania-cel-mai-drastic-indice-observatii.html> Utolsó letöltés: 2018. 05. 31.

⁸ INS, 2016. TEMPO / Online. <http://statistici.insse.ro/shop/?lang=ro> Utolsó letöltés: 2018. 05. 25.

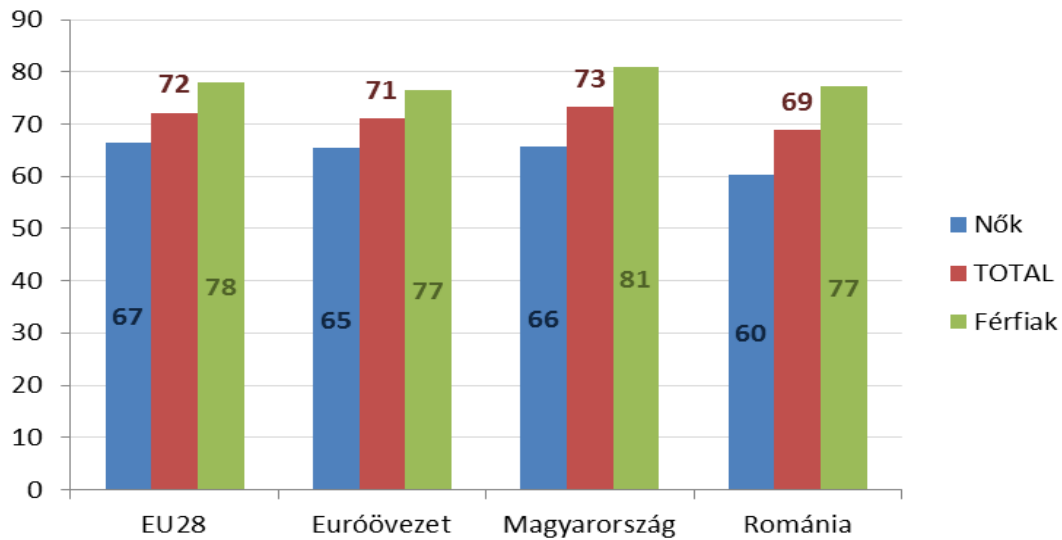

4. ábra: Szegénység határán élők aránya a populációhoz viszonyítva (2016)
 Forrás: Eurostat, saját ábra

III.5 Foglalkoztatottság Romániában és az Európai Unióban

A foglalkoztatottság szignifikáns ingadozást mutatott az elmúlt 20 évben. 1996-ban, egy még igen eltérő helyzetű gazdasági rendszerben, 9 379 000 ember volt foglalkoztatva, 2002-ben azonban ez már csak 8 329 000 emberről volt elmondható. Az EU-hoz való csatlakozás után a foglalkoztatottak száma 8 725 001 főre emelkedett, ám a rá következő években hullámzó tendenciát mutatott.

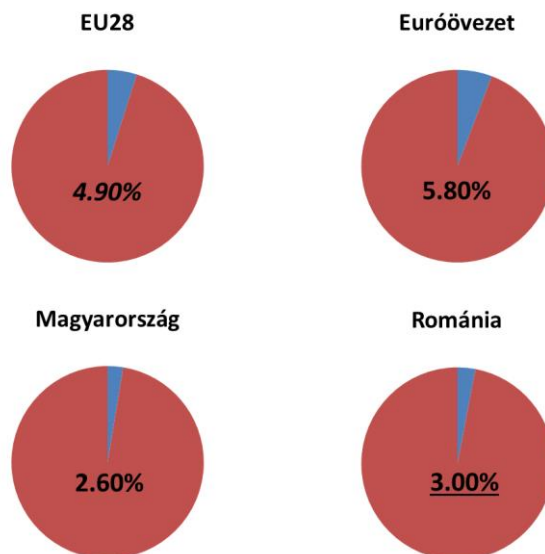
Románia 2016-os indikátorát összevetve az EU-28 országok és az euróövezet átlagos foglalkoztatottsági rátájával, illetve Magyarország (teljes, valamint nemi bontású) foglalkoztatottsági arányával elmondható, hogy a férfiak foglalkoztatottsági rátája nem marad el az európai átlagos értékektől, azonban az aggregált mutató (a nők átlagtól elmaradó foglalkoztatottsága miatt) nem éri el az EU-28 átlagát, azonban érdemes kiemelni, hogy csupán 3 százalékpontnyi eltérést tapasztalhatunk.

5. ábra: Foglalkoztatottság, nemi bontással (2016)
Forrás: Eurostat, saját ábra

III.6 Munkanélküliség Romániában és az Európai Unióban

A munkaerőpiaci viszonyok jelentős eltéréseket tartalmaznak a városias és vidéki területeken, illetve a piac különböző szektoraiban. Romániában 2017-ben a teljes populációhoz viszonyított munkanélküliségi ráta 3,00% volt, ami alacsonyabb, mint a 4,90%-os EU-28 átlagarány.

6. ábra: Teljes populációhoz viszonyított munkanélküliségi arány (2017)
Forrás: Eurostat, saját ábra

Az aktív populációhoz viszonyított munkanélküliségi ráta uniós átlagban 7,6%, Magyarországon 4,2%, Romániában pedig 4,9% - tehát szintén alacsonyabb, mint az EU-28 átlaga. A fiatal

munkavállalók munkanélküliségi aránya azonban 21,7%, ami magasabb, mint az EU-28 átlag. (Forrás: Eurostat)⁹

Fontos megemlíteni, hogy bár a romániai munkanélküliek száma nem tűnhet figyelmeztetőnek, az indikátor nem foglalja magába azokat, akik megélhetési gazdálkodók, illetve háztartásbeliek, így a munkanélküliek valós száma jóval magasabb a mértéknél. Összevetve a munkanélküliek számát azon emberekkel, akik még sohasem vállaltak munkát, a különbség 2010 óta növekszik, illetve jelentős különbséget mutat a városi és vidéki, mezőgazdasági területek között. 2015-ben azok aránya, akik még soha nem álltak munkába, 46% volt (40% a városi és 55% a vidéki területeken).

A munkanélküliek számára hatással van a globalizáció mértéke, az alapvető jogok és az európai munkaerőpiacon tapasztalható szabadságok, a demográfiai hanyatlás, illetve a gazdasági növekedés. Romániát két területen érinti demográfiai veszély: a populáció lélekszámának csökkenésében és a munkaerőpiaci migrációban. A technikai és technológiai fejlesztések nem képesek kompenzálni a munkaerő csökkenését. Románia társadalma elöregedő társadalom, és ez a jelenség évről évre erősödik és növekszik.

A munkahelyi megüresedések száma szintén szignifikáns tényezője a migrációs jelenségnek. Közvetlenül az EU-hoz való csatlakozás után az álláslehetőségek száma lecsökkent: míg 2008-ban 92 222 állás volt elérhető, 2011-re ez a szám 26 057-re csökkent. 71,74%-os csökkenés volt megfigyelhető, ám a rákövetkező pár évben ismét növekedett a munkalehetőségek száma: 2015-ben 49 952, 2016 negyedik negyedévében pedig 60 652 betöltetlen, szabad állás volt.

III.7 A munkavállalók migrációja Romániában és az Európai Unióban

A romániai munkaerő migrációja a kommunizmus bukásával kezdődött. Számos megállapodást követően 2014-ben, Svájc kivételével, szabaddá vált az út Európába a román munkaerő számára. Svájc 2016 júniusában számolta fel a korlátozásokat. Az európai állampolgárok számos uniós alapvető joggal és szabadsággal rendelkeznek, úgymint a szabad külföldi munkakeresés és munkavállalás, a munkavállalás kapcsán a tagországokban való tartózkodás, illetve letelepedés joga.

1990 és 1995 között a románok kedvelt célországai Izrael, Törökország, Olaszország, Magyarország és Németország voltak. 1996 és 2002 között a fő célországok kiegészültek Spanyolországgal és Kanadával is. 2002 után a migráció már elsődlegesen munkavállalási okból történt, főként Spanyolország, Olaszország, illetve Nagy-Britannia, Írország és az északi országok felé irányult. Az EU tagországaiban megközelítőleg 3 millió román munkavállaló él.

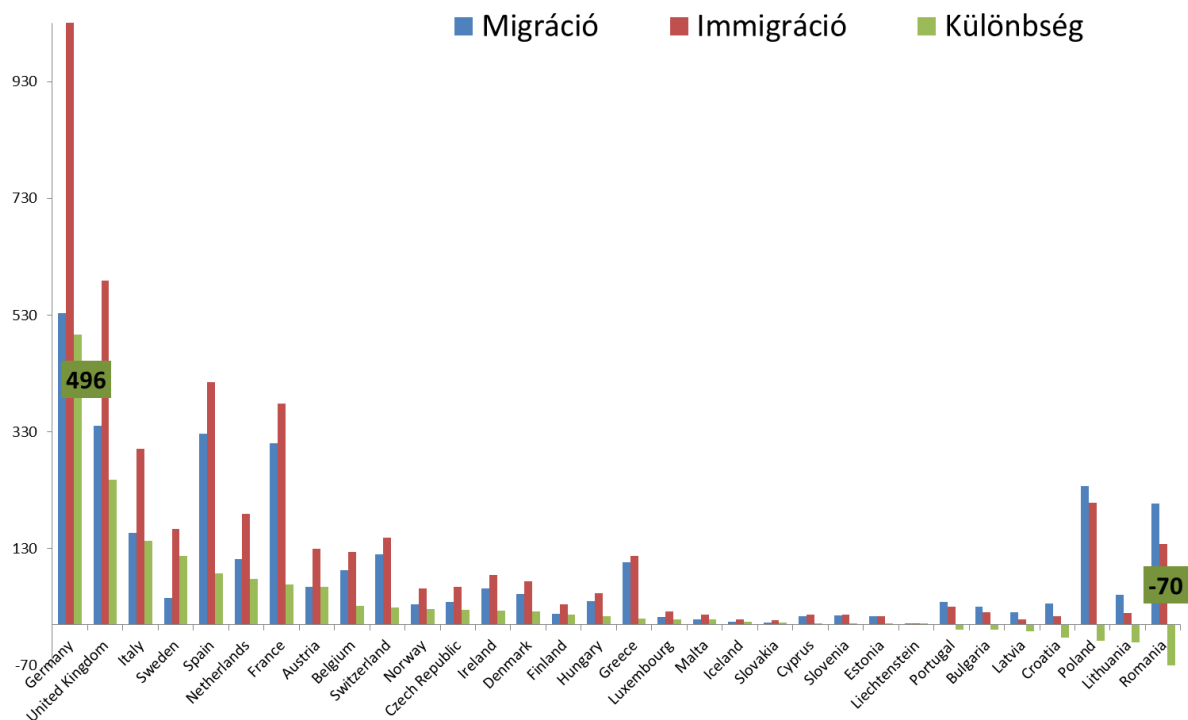
Annak a romániai munkavállalónak, aki tartósan települ munkavállalási célból külföldre, a következő az általános profilja: szegény területről (észak-kelet) érkező aktív személy, akinek korábban stratégiai helye volt (nyugaton); legnagyobb valószínűséggel nő; legkedveltebb célországa Németország, Olaszország, Spanyolország és Franciaország; 18 és 40 év közötti,

⁹ Eurostat, n.d. Eurostat. Your key to European statistics. <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> Utolsó letöltés: 2018. 05. 30.

legalább középfokú végzettséggel rendelkeznek, valamint háziasszonyok, tanulók vagy szakmunkások, legfeljebb 150 eurós havi jövedelemmel vagy jövedelem nélkül. A migráció fő kiváltó okai az alacsony jövedelem vagy a jövedelem hiánya; a megfelelő életkörülmények vagy szebb jövő iránti vágy. A hazatérés fő okai pedig a honvágy, család távolsága/hiánya, illetve a tudat, hogy elérték a kitűzött célt (pl. megtakarítások felhalmozása, ház vásárlása). (Friedrich-Ebert-Stiftung, 2011)¹⁰

Fontos szempont a célország kiválasztásakor az állam gazdasági helyzete. Németország a legfejlettebb ország: itt a legmagasabb az egy főre jutó GDP értéke (2015-ben 34 200 euró), a legmagasabb a foglalkoztatási arány (2015-ben 78%), illetve a legalacsonyabb munkanélküliségi arány (2015-ben 4,6%). A célországok között az ellenpóluson Spanyolország áll magas munkanélküliségi aránnyal (2015-ben 22,1%), a célországok közötti legalacsonyabb egy főre jutó GDP-vel (2015-ben 23 700 euró) és alacsony foglalkoztatási aránnyal (2015-ben 62%).

A migráció és immigráció közötti különbséget szintén az Eurostat adatainak segítségével vizsgáltuk. Az alábbi ábrán látható, hogy a legtöbb európai országban többlet képződik a munkaerő-vándorlás következtében, azonban Románia a rangsor végén áll, azaz többen vándorolnak ki az országból, mint ahányan az országba érkeznek (érdemes azonban megjegyezni, hogy a rendelkezésre álló adatok csupán a legális, regisztrált munkaerőmozgásban résztvevők számát tükrözik, az illegális vándorlásokról nincsenek felhasználható adataink).

¹⁰ Friedrich-Ebert-Stiftung, 2011. *Impactul crizei economice asupra migrației forței de muncă românești*, București: Friederich Ebert Stiftung.

7. ábra: Migráció, immigráció (ezer fő, 2017)
Forrás: Eurostat, saját ábra

III.8 Összegzés

Demográfiai tekintetben nincs szignifikáns eltérés Románia és az EU-28 országainak átlagos értékei között. Az átlagjövedelemhez viszonyított minimálbér és foglalkoztatottság tekintetében szintén nincs szignifikáns különbség (habár a nők foglalkoztatottsági aránya elmarad az európai átlagos értéktől, ami motiváló tényezője lehet a nők migrációjának); a munkanélküliségi arány, akár a teljes populációhoz, akár a munkaerőpiaci tekintetben aktív lakossághoz viszonyítva képezzük, alacsonyabb, mint az európai átlagarány (bár az indikátor feltehetően torzítva méri a valós munkanélküliséget). Az egy főre jutó GDP értékében az ország az európai rangsor végén áll; a szegények populációhoz viszonyított aránya jóval az európai átlag felett van; illetve migrációs szempontból is rossz az ország helyzete: többen hagyják el Romániát, mint ahányan betelepülnek. A fejezet összegzéseként elmondható, hogy Románia alapvetően az Európai Unió hátrányosabb helyzetű, gyengébb gazdasági pozíciójú országai közé tartozik.

IV A vizsgált határrégió munkaerőpiacának összehasonlítása a kutatás többi határrégiójával

IV.1 A határrégiók definiálása

Kutatásunk első szakaszában az elemzések szempontjából szükség volt az érintett határrégiók területi felosztására, definiálására. Ez minden szakaszon a helyileg elérhető államigazgatási adatok alapján történt.

A *román-magyar* határrégió román oldala négy határon fekvő megyét ölel fel (Bihar, Szatmár, Arad és Temes megyék). A régió magyar oldalán négy megye található, a Dél-alföldi régióhoz tartozó Csongrád és Békés megye, illetve az Észak-alföldi régióhoz tartozó Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye. A régió területét magyar oldalon részben megyék, részben - ahol lehetőség nyílt rá - járások alapján definiáltuk.

Az *osztrák-magyar* határrégiónál a magyar oldalt az EURES-T Pannonia definíciója alapján vizsgáltuk: a három nyugat-dunántúli megye (Győr-Moson-Sopron, Vas és Zala megye területe) képezte az elemzési egységeket, osztrák oldalon pedig a határszakasz hat közigazgatási kerület kistérségeiből állt össze (Nordburgenland, Mittelburgenland, Südburgenland, Wiener Umland/Südteil, Niederösterreich-Süd, Oststeiermark).

A *szlovák és a magyar* oldalon, a régió túl nagy területe miatt, szűkebb területben határoztuk meg a határ menti területet, a LAU1 régiók alapján. A magyar LAU1 régióknak korábban az ún. kistérségek, jelenleg a járások, míg a megfelelő szlovák LAU1 régióknak a nagyobb kiterjedésű, hasonló magyar elnevezésű járások (okresy) felelnek meg. A szlovák-magyar határrégió két részre osztható: a nyugat-szlovák-magyar és a kelet-szlovák-magyar határ menti régióra.

A *horvát-szlovén-magyar* határszakaszon a szlovén és a horvát oldalon megye szintű térségeket jelöltünk ki, a magyar oldalon mindkét határszakasz mentén kisebb kistérségi és munkaügyi kirendeltségi kategóriák szerint, járási szinten történt az elemzés. A két határrégiót azért is érdemes együtt kezelni, mert a szlovén régió nagyon rövid, és magyar oldalról Zala megye mindkét határrégióhoz hozzátartozik. Magyar oldalon a szlovén határ mentén Vas megye egy része és Zala megye északi része, a horvát határ mentén Zala megye déli része, Baranya és Somogy megye határ menti részei tartoznak a határrégióhoz. Szlovén oldalról a Mura menti statisztikai régió tartozik a határrégióhoz (Pomurska statistična regija), horvát oldalról pedig Muraköz (Medimurska), Kapronca-Kőrös (Koprivnicko-Krizevacka), Verőce-Drávamellék (Viroviticko-Podravska) és az eszék-baranyai (Osjecko-Barajanska) megyék képezik a határrégiót. (Kopint-Tárki, 2010)¹¹

¹¹ Kopint-Tárki. (2010. június). A horvát-magyar határrégió. Tanulmányok a határ menti régiók gazdasági és munkaerőpiaci helyzetéről és lehetőségeiről, foglalkoztatást segítő támogatásokról. Budapest
Kopint-Tárki. (2010. június). A szlovén-magyar határrégió. Tanulmányok a határ menti régiók gazdasági és munkaerőpiaci helyzetéről és lehetőségeiről, foglalkoztatást segítő támogatásokról. Budapest.

IV.2 Határátkelőhelyek

A határszakaszok összehasonlítása kapcsán fontos tényező a határok átléphetősége, a határok könnyű átjárhatósága. *Románia és Magyarország* között nincs természetes határ, így a közlekedést, a másik országban történő munkavállalást csak a mesterséges határok nehezíthetik meg: a határ túloldalán lévő utak rossz minősége, a határátlépés nehézkessége és lassúsága.

Határátkelőhelyekben az *osztrák-magyar* határ a leggazdagabb, ez az EU belső határa, a határátlépés viszonylag könnyű és gyors ezen a határszakaszon. A horvát-szlovén-magyar határrégió vizsgálatok javaslat született az infrastruktúra fejlesztésére (jobb utak, gyakoribb tömegközlekedés), hogy segítse a munkavállalást, ingázást. A *szlovák-magyar* régió vizsgálatok különbségeket találunk a nyugati és a keleti határszakasz között: a nyugati régióban jónak mondható az úthálózat, bő a határkapcsolatok száma, a határátlépők minden járásból viszonylag gyorsan elérhetők. A határrégió keleti szakaszának földrajzi adottságai (ritkább, jórészt kanyargós hegyi utak) azonban nem kedveznek sokirányú úthálózat kialakulásának. Csak elvétve található gyorsforgalmi út, kis sűrűségű a vasúti hálózat. Bár teljes határszakaszt nézve az elmúlt időszakban nőtt a határátkelőhelyek száma, célul van kitűzve az átkelők számának növelése. A *horvát-szlovén-magyar* határrégióban szintén szükséges az átkelési lehetőségek bővítése.

IV.3 Demográfiai jellemzők

Általános következtetéseket nehezen vonhatunk le a határrégiókra vonatkozóan, ugyanis az egyes elemzési egységek között is jelentős különbségek, sajátosságok figyelhetők meg.

A *román-magyar* határszakasz magyar oldalának öregségi indexe esetében markáns különbség figyelhető meg a két észak-alföldi megye és a határ menti járásaik, illetve a dél-alföldi megyék és járásaik között. Mind a két vizsgált időszakban a két déli megye az országos átlaghoz képest is jóval rosszabb helyzetben volt, míg a két északi lényegesen jobban. Romániában a határ menti régió területei szintén két részre szakadnak az elöregedés szempontjából, egy előnyösebb és egy hátrányosabb helyzetű részre.

Az *osztrák-magyar* határrégió relatíve sűrűn lakott terület. Vas és Zala megye népsűrűsége az osztrák oldallal és a magyar átlaggal összevetve viszonylag alacsony, Győr-Moson-Sopron megye népsűrűsége azonban magasabb. Az időskorúak függőségi indexe az osztrák határrégióban határozottan magasabb, mint a magyar oldalon. Az idősek aránya is magasabb az osztrák oldalon, mint a magyaron, ez a magasabb osztrák várható életkorral függ össze. Következésképpen az aktív 15-64 évesek aránya a magyar határrégióban magasabb.

A *szlovák-magyar* határrégió népességváltozására összességében jellemző az időskorúak számának drámai növekedése az aktív korú (15-64 éves) népesség és a 14 év alattiak létszámának és arányának csökkenése mellett. Jellemző a térségre az elöregedés és az eltartási ráta növekedése (a határrégió két felét és a határ két oldalát azonban nem azonos módon érintik ezek az általános folyamatok).

A *horvát-szlovén-magyar* határrégió az országos átlagnál ritkábban lakott terület, népessége előregedőbb. A határrégió magyar oldalán a járások igen eltérő képet mutatnak az előregedés szempontjából, az őket tartalmazó megyék szintjéhez hasonlítva, de alapvetően mind egyenletesen növekvő trendet mutat. Zala megye rendelkezik a vizsgált megyék közül a legkedvezőtlenebb mutatóval. A horvát oldalon a határrégió megyéi együtt mozognak az ország átlagos trendjével, az idős népesség aránya növekszik. Szlovénia előregedési rátája hasonló, mint a horvát és magyar szinteké, de a növekedése lassabb. A közös határrégió demográfiai helyzete tehát nem túl kedvező: a népesség gyorsabb tempóban fogy, mint az országos szinteken, és a régió túlnyomó részében jelentős az előregedés mértéke is.

IV.4 A munkaerőpiac általános vizsgálata

A *román-magyar* régió magyar oldalán azt látjuk, hogy a GDP termelés által meghatározott fejlettségi szint szerint a vizsgált négy megye az országon belül a fejletlenebb régiók közé tartozik. A román oldalt vizsgálva azt látjuk, hogy két megye, Statu Mare és Bihor megye jóval az országos átlag alatt helyezkedik el, de nem annyira, mint a magyar oldal két leginkább elmaradott megyéje. Arad megye nem sokkal van az az országos átlag alatt, Timis megye pedig lényegesen kedvezőbb helyzetű, mint a többi megye, jóval megelőzve az országos átlagot is. Az átlagkeresetek 2008 óta folyamatosan jóval az országos átlag alatt voltak, mind a négy magyar megyét illetően. A határ román oldalának megyéiben kiegyensúlyozott változások tapasztalhatók átlagkeresetek tekintetében, mindegyik megyében fejlődik a gazdaság.

A határ magyar oldalán lévő megyékben a foglalkoztatottak száma nagyjából hasonló ütemben nőtt 2009 óta. Az újonnan bejelentett munkaerőigény minden magyar megyében nőtt. A vizsgált időszak végén a román oldalon minden megye foglalkoztatási rátája a román átlagot meghaladja. A magyar oldalhoz képest arányaiban sokkal kevesebben foglalkoztatottak a mezőgazdaság és a humán-mezőgazdasági-szociális ellátás területén és sokkal többen az iparban, építőiparban, illetve a kereskedelemben; vagyis elmondható, hogy szerkezetileg fejlettebb, modernebb területekről van szó, mint a magyar oldalon.

A területen egyetlen olyan nemzetgazdasági ágazat volt, az építőipar, ahol minden megyében a szervezetek nagyobb része észlelt munkaerőhiányt. Ezen felül a szervezetek megynként eltérően érzékelték munkaerőhiányt a mezőgazdaságban, a feldolgozóiparban, a kereskedelem területén, a közigazgatásban, illetve a humán-egészségügyi-szociális ellátás területén.

A határrégió mind a két országában jelentős a roma népesség aránya a határ menti területeken, ami mind a két oldalon hátrányos gazdasági és munkaerőpiaci helyzetet, illetve sajátos munkaerőpiaci struktúrát jelezhet. A magyar kisebbség aránya azonban teljesen eltér a hazánkban élő román kisebbség mintázatától. A határ menti megyékben, egyedül Timis megyét leszámítva, az országos átlagnál jóval nagyobb a magyarok aránya.

Az *osztrák-magyar* határrégió két oldalán eltérő fejlettségű területek húzódnak. A mezőgazdasági és ipari régió adottságai hasonlóak, a két oldal gazdasági szerkezete, fejlettsége, foglalkoztatási és munkaerőpiaci szerkezete azonban sok tekintetben eltérő. A fejlettebb osztrák oldalon magasabb a szolgáltatásokban foglalkoztatottak aránya. A magyar oldalon a

foglalkoztatottak aránya lényegesen alacsonyabb, mint az osztrák határrégióban, de az országos értéket számottevően meghaladja. Az osztrák oldalon a foglalkoztatottsági arány az országos átlag (jellemzően magas foglalkoztatási ráta) közelében alakul. A válság körüli években a foglalkoztatottak száma a határrégió mindkét oldalán megtorpant, majd a 2010-es évek elejére ismét növekedésnek indult.

A határrégiót a nem foglalkoztatható munkaerő nem jellemzi, sokkal jellemzőbb viszont a hiányszakmák jelenléte, jellemzően azokban a szektorokban, ahol az ország egészére is jellemző a munkaerőhiány: oktatás, egészségügy és a fémipar, feldolgozóipar és cipőipar területén.

A határrégió magyar oldalára sokkal kevésbé jellemző a külföldi munkavállalók jelenléte, mint az osztrák oldalon. A külföldi munkavállalók között is elsősorban románokat találunk, az osztrákok aránya elhanyagolhatóan kicsi, ugyanakkor inkább a magasabb iskolai végzettség jellemző rájuk.

A *szlovák-magyar* határ menti régió szlovák oldala minden szempontból előnyösebb helyzetű volt a 2008 és 2015 közötti időszakban, ám a határrégió nyugati részén az egymással párba állítható területek között elenyésző mértékű életszínvonalbeli különbségek voltak tapasztalhatók. Az abszolút egy főre eső GDP értéke az időszak közepén (2010-2013 között) a szlovák területeken magasabb volt, ez a munkaerőpiacra pull hatást gyakorolhatott. A határrégió keleti részén a szlovák oldal jelentős gazdasági előnyt mutatott az időszak egészében. A keresetek tekintetében Magyarországon jelentősen nőttek a különbségek, kiemelkedő visszaesés volt tapasztalható Borsod-Abaúj-Zemplén megyében.

A régió hiányszakmái például az ápoló, lakatos, gépjárművezető. Gyakorivá vált a határ mindkét oldalán a külföldi munkaerő (különösen ukrán és szerb munkavállalók) alkalmazása.

A *horvát-szlovén-magyar* határrégió gazdaságilag gyengébben teljesít, mint az országok, vagy magyar oldalon a járásokat tartalmazó megyék szintje. Az aktivitási ráták alacsonyabbak, a munkanélküliség pedig magasabb az országos szinteknél, illetve a határrégióban kevésbé képzett a lakosság az országos szintnél. A határrégió magyar oldalának hiányszakmái a feldolgozóipar, az egészségügy, illetve egyes járásokban a mezőgazdaság. Ezekben a szakmákban a munkaerőhiány egyik oka a külföldi munkavállalás, de ez javarészt nyugat-európai országokba irányuló mozgást jelent, nem pedig a szomszédos országokat (a közeli, de nem szomszédos országok közül Ausztria gyakorol jelentős szívóhatást, valamint Anglia és Németország is, mind a magyar, mind a horvát-szlovén oldalról). Kivételt képez ez alól valamelyest a vendéglátóipar, ahol a turistaszezonban Horvátország vonzó lehetőség lehet a munkavállalók számára. Az általánosságban alacsonyabb képzettségi szint nem feltétlen jelent problémát, hiszen – vélhetőleg főként a feldolgozóiparban – szükség van a betanított és segédmunkára is.

IV.5 Munkanélküliség

A munkanélküliség nagyjából azonos szinten van a *román-magyar* határrégió mindkét országában, a munkanélküliségi ráta némi emelkedést mutat. A fejlettebb északi határrégióba tartozó területeken a válság kedvezőtlen hatása és a munkahelymegszűnések, gyárbezárások

ellenére a munkanélküliség emelkedése szerényebb volt, a határ mindkét oldalán északról délre haladva nő a munkanélküliség. A regisztrált álláskeresők aránya a keleti határszakasz mentén magasabb, mint a nyugati szakaszon. A földrajzi tényezők, illetve a nyugati részen a vonzó osztrák munkaerőpiac jelenléte miatt a határrégióban a határon átnyúló munkavállalás nem jellemző.

Az *osztrák-magyar* határrégióban 2011 és 2016 között minden magyar megyében csökkent az álláskeresők száma, ugyanakkor a munkanélküliség jellemzői és tendenciái nem változtak. A munkanélküliségi ráta a határrégió osztrák oldalán jellemzően magasabb, mint a magyar oldalon, ám ez jellemzően átmeneti munkanélküliséget, esetleg keresési munkanélküliséget jelent, szemben a magyar oldalra jellemző strukturális vagy tartós munkanélküliséggel.

A *szlovák-magyar* terület keleti területein mind a szlovák, mind a magyar területek hasonló gazdasági és munkaerőpiaci problémákkal küzdenek: a szlovák és a magyar területeken is túl nagy a munkanélküliség. A munkaerő jellemzően a fejlettebb térségekbe megy (pl. pozsonyi régióba). A határrégió nyugati részének mind magyar, mind szlovák oldalára az alacsonyabb munkanélküliségi arány jellemző, ami az elmúlt időszakban meredeken csökkent, mára a munkaerő hiányát jelezve. A határrégió keleti részének munkanélkülisége a nyugati résztől eltérően alakul a határ mindkét oldalán, mértékét tekintve ugyanakkor a munkanélküliség csökkenési tendenciája meredekséget mutat.

A *horvát-szlovén-magyar* határszakasz horvátországi munkanélküliségi rátája jóval magasabb a határrégió másik két országáénál, bár 2014 óta csökkenést mutat. 2016-ban a legalacsonyabb munkanélküliségi rátával Magyarország rendelkezett (ebben a nagy volumenű közfoglalkoztatásnak jelentős hatása lehetett), megelőzve Szlovéniát. Szlovéniában is csökken a munkanélküliség, ám lassabb ütemben.

IV.6 A munkavállalás kérdései

A vizsgált határszakaszok nagy része esetén legalább a kérdezettek fele mutatott hajlandóságot a külföldi munkavállalásra – nagy arányuk pedig az új munkavégzés helyszínére is költözne. Általánosan elmondható visszatartó tényezők azonban a család, haza távolsága, nyelvi és közlekedési nehézségek, illetve a bizonytalanság (anyagi, lakhatási).

A kérdőíves kutatás során megkérdeztünk álláskeresőket, illetve olyan munkavállalókat is, akik a következő 5 éven belül terveznek munkahelyet váltani. A *román-magyar* régióban mindkét ország válaszadóinak több mint fele menne külföldre dolgozni, ha most kellene döntenie (Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéből sokkal többen, 72,7%), és a románok 92%-a, a magyarok 82,4%-a ki is költözne ebben az esetben.

A külföldi munkavállalás elutasításának főbb okai a következők voltak: a románok majdnem 30%-a, a magyarok 71,1%-a a család hiányát jelölte meg, a románok 20,7%-a, a magyarok 33%-a a honvágyat, távolságot említette. Ezen kívül viszonylag sokan hivatkoztak a nyelvi nehézségekre, beilleszkedéssel kapcsolatos félelmekre (román oldalon 9,4%, magyar oldalon 17,9%) Romániában az összes megkérdezett 23,9%-a válaszolta azt, hogy a magyar nyelvet

ismeri. A magyar régióban a megkérdezettek 60%-a saját bevallása szerint nem beszél olyan idegennyelvet, amit a munkájában használni tudna, illetve akik beszélnek, azok közül is csak ketten válaszolták, hogy románul beszélnek. Az álláskeresők általánosan jobbnak találták a számukra elérhető, a határ túloldalán lévő munkahelyeket, mint a hazájukban lévőket, ám mivel a szomszédos országban munkavállalással kapcsolatban az elmúlt években csak elenyésző százalékuknak volt saját tapasztalata, valószínűleg ezek az eredmények inkább a reményeiket tükrözik.

Az *osztrák-magyar* határszakaszon hasonló válasz született arra a kérdésre, hogy ha most kellene döntést hoznia a kérdezettnek egy esetleges külföldi munkavállalásról, miképpen döntene: a válaszadók több mint fele választaná biztosan a külföldi állás elfogadását, ugyanakkor, a román-magyar határszakaszban tapasztaltakkal szemben az ingázás népszerűbb megoldás, mint a kiköltözés.

A külföldi munkavállalás ellenőztönző faktorai a család távolsága/hiánya, a fizetések bizonytalansága, illetve a lakhatási bizonytalanság.

A *szlovák-magyar* határszakasz mindkét országában némi különbséget tapasztalhatunk a külföldi munkavállalási hajlandóságban: a nyugati, fejlettebb gazdaságú (Ausztriához közeli) részen mintegy 10 százalékponttal magasabb a külföldi munkavállalási hajlandóság, mint a határrégió keleti részén. A megkérdezett magyar álláskeresők pontosan fele vállalna külföldön munkát és a külföldön munkát vállalók 70%-a egyúttal el is költözne az országból. A szlovák álláskeresők 44%-a dolgozna külföldön és az így válaszolók 51,6%-a külföldre is költözne.

Habár a határ mindkét oldalán jelentős arányban vállalnának külföldön munkát, mégis számottevő a nemleges válaszadók aránya. Domináns tényező a család hiánya, a nyelvi nehézség, illetve a távolság és honvágy. További három tényező éri el vagy közelíti meg a 10%-os gyakoriságot: az utazási nehézség, szociális biztonság és egészségügyi ellátás, illetve a munkakörülmények.

A *horvát-szlovén-magyar* terület horvát válaszadói annak ellenére, hogy korábban nem szereztek külföldön munkatapasztalatot, kifejezetten nagy mértékű hajlandóságot mutattak arra, hogy ez a jövőben megváltozzon: 64%-uk jelölte, hogy amennyiben most kéne döntenie, vállalnak külföldön munkát. Közülük 89% azok aránya, akik az álláslehetőség miatt külföldre is költöznének. A magyar munkavállalók fele nyilatkozta, hogy elfogadna jelen pillanatban külföldi munkát, 75%-uk pedig hajlandó lenne emiatt ki is költözni a munkavállalás helyére.

A határrégióban a külföldi munkavállalást akadályozó problémaként mind a horvát, mind a magyar munkaadók, illetve a horvát és szlovén cégek is a nyelvi nehézségeket, és nehézkes adminisztrációs eljárásokat tartják, illetve okként említik még a munkába járás és a szállás költségeit is. Az interjúk és az adatfelvétel azt támasztja alá, hogy az ingázáshoz nem megfelelő az infrastruktúra, de magyar és horvát oldalról nagyon fontos szerepet játszanak a lelki tényezők abban, hogy valaki nem vállal külföldön munkát – nagyon gyakran említett ok a család hiánya, a honvágy, a távolság. Ezen az ingázás tudna segíteni, de megfelelő közlekedési lehetőségek híján ez a lehetőség nem áll nyitva a határrégió munkavállalói előtt.

Fontos különbség a magyar és a horvát munkavállalók között, hogy amíg a magyar munkavállalóknak külföldi munkavállaláskor a fizetésen kívül a legfontosabbak a munkahelyi körülmények szempontjai – azaz a biztonságos, kiszámítható munkahely és a megfelelő munkahelyi légkör –, addig a horvát munkavállalók a karrierrel kapcsolatos szempontokat fontosabbnak tartják – ilyen például az előrelépés és a tanulás lehetősége.

IV.7 Külföldi munkaerő alkalmazása

A román-magyar terület négy határ menti román megyéjéből 36 társasvállalkozást kérdeztünk meg. 24 cég válaszolta azt, hogy az elmúlt évben vett fel új munkavállalót, és 13 cég jelezte, hogy jelenleg van náluk betöltetlen álláshely. A cégek közel fele azt válaszolta, hogy semmilyen külföldi állampolgárt nem szeretne toborozni. Ezt annak ellenére nyilatkozták, hogy egy cég sem volt közülük, amely bármilyen külföldi munkavállalóval kapcsolatos problémával szembesült volna korábban.

Kérdőíves vizsgálatunk szerint a vizsgált magyar munkaadók közül összesen három olyan cég volt, amely egy, vagy két fő külföldi alkalmazottat foglalkoztatott. A munkaadók 21%-ánál a kérdezés pillanatában volt betöltetlen álláshely, és 44%-uk tervezte a foglalkoztatottak számának növelését az elkövetkező egy évben. A munkaadók 24%-a alkalmazna EU vagy EGT tagállamból érkező munkavállalót. A legtöbben a nyelvi, és a feltételezhető együttműködési problémákat jelölték meg annak okaként, amiért nem vennének fel külföldi munkaerőt. Mindössze a munkaadók 4,5%-a szembesült tényleges problémával külföldi munkaadó alkalmazásakor.

Az osztrák-magyar kérdőíves felmérésben résztvevő magyar munkaadók közül egy sem alkalmazott külföldi munkavállalót. A megkérdezettek közül kevesen állították, hogy nem szívesen alkalmaznának külföldi munkavállalót, preferálva az EU-ból érkező munkaerőt. A 73 megkérdezettből 4-en nyilatkoztak úgy, hogy már tapasztaltak problémát külföldi munkavállaló alkalmazása során. Arra a kérdésre, hogy miért nem alkalmaznának szívesen külföldi munkavállalót, legtöbben az adminisztrációs terhek nagyságát említették, valamint a nyelvi és beilleszkedési nehézségeket, illetve az utazással/lakhatással járó költségeket.

A kérdőíves felmérésben résztvevő osztrák munkáltatók között is többségben vannak azok, akik üres álláshely esetén osztrák munkavállalót alkalmaznának szívesebben a vállalatuknál. Betöltetlen munkahely esetén az Európai Unióból vagy más EGT országból érkezők alkalmazását a válaszadók 66,7 százaléka venné fontolóra, de EU és EGT országokon kívülieket egyetlen válaszadó sem venne számításba. A munkáltatók csak kisebb része említette a nyelvi problémákat, nagyobb részük viszont az eltérő munkahelyi szokásokkal indokolta döntését.

A szlovák-magyar határ régióban összevetve a külföldi munkavállalási hajlandóságot és a cégek hajlandóságát a külföldi munkavállaló foglalkoztatására, diszkrépancia lép fel a magyar oldal és a szlovák oldal között: míg a magyar munkaadók nem igazán alkalmaznának külföldi munkavállalót, a külföldi munkavállalási hajlandóság meglehetősen nagy a szlovák oldalon.

A munkaadók hajlandósága külföldi munkavállalók foglalkoztatására rendkívül eltérő a határ két oldalán, annak ellenére, hogy hasonló arányban (21-22%) tervezik a cégek új munkaerő felvételét. A kutatás során külön kérdeztünk rá az EU/EGT tagországból származó, illetve harmadik országból származó munkavállaló felvételére. Az eredmények alapján a határrégió szlovák oldalának munkaadói jóval nyitottabbak a külföldi munkavállalók foglalkoztatására, mint a magyar oldal munkaadói. Ez az eltérés komoly akadálya lehet a kétirányú munkaerő-áramlásnak. A válaszadók a beilleszkedési nehézségeket, együttműködési és nyelvi problémákat említették, mint a külföldi munkaerő felvételének lehetséges nehézségei.

Azt is megvizsgáltuk, hogy a külföldi munkavállalót korábban bármikor foglalkoztatók milyen problémákkal szembesültek a foglalkoztatás során. A válaszoló munkaadók kisebb része szembesült külföldi munkavállalók alkalmazása kapcsán problémákkal (a magyar oldalon 7%, a szlovák oldalon 13%). Az említett problémák a határ magyar és szlovák oldalán egyaránt főként adminisztratív, kisebb részt nyelvi jellegűek voltak. Emellett a magyar válaszok között megjelent jelentősebb említésszámmal a lakhatási költség és az eltérő kulturális háttér nehézségei. A tapasztalt problémák – bár az esetszám nagyon alacsony – nem igazán erősítik meg a külföldi munkavállalók felvételét megakadályozó vélelmeket: a tapasztalt problémák között kisebb jelentőségűek az eltérő szokásokból, kultúrából eredő nehézségek.

A *horvát-szlovén-magyar* régióban a magyar cégek a betöltetlen álláshelyek ellenére nem feltétlen nyitottak a külföldi munkavállalókra: a válaszadók mintegy fele úgy nyilatkozott, hogy sem EU/EGT tagállamok állampolgárait, sem azon kívüli államok országainak állampolgárait nem venné fontolóra az üres álláshelyek betöltésekor. Az EU/EGT tagállamok állampolgáira mindazonáltal nyitottabbak a cégek, mint más országok állampolgáira. 23 cég adott választ arra a kérdésre, hogy miért nem venne fel külföldi munkavállalót, főként beilleszkedési, együttműködési és egyéb okokat (pl. speciális tudás hiánya) említettek. A megkérdezettek közül 5 cég szembesült már problémákkal külföldi munkavállaló alkalmazása során. A leggyakrabban adminisztrációs problémák léptek fel, ezután a beilleszkedés, a nyelv és az eltérő munkahelyi problémák okoztak még gondot.

A horvát és szlovén cégek többsége nem zárkózik el a külföldi munkavállalók felvételétől, több, mint 2/3-uk fontolóra venné EU/EGT tagállamok polgárait, és majdnem a cégek fele nyitott lenne ezen kívüli országokból származó munkavállalók alkalmazására is. 14%, azaz 7 cég mondta azt, hogy nem venné fontolóra külföldi munkavállalók alkalmazását. Ennek okaiként leggyakrabban az adminisztrációs nehézségeket említik, valamint beilleszkedési nehézségeket, eltérő munkahelyi szokásokat, lakhatási költségeket. A cégek nagy része nem szembesült problémákkal külföldi munkavállalók foglalkoztatásából adódóan, ám ennek a háttérben állhat az is, hogy nem foglalkoztattak külföldi munkavállalót. 16%, azaz 8 cég azonban szembesült már külföldi munkavállalók foglalkoztatásából adódó problémákkal. Ezek a problémák leggyakrabban adminisztrációs nehézségek voltak.

IV.8 Az EURES a térségben

Elmondható, hogy minden vizsgált határrégióban igen alacsony az EURES ismertsége, kapcsolatok aránya. A román-magyar határszakaszon a megkérdezett 111 magyarországi munkaadó közül egy sem állt korábban kapcsolatban az EURES hálózattal, és csupán a 10,8%-uk válaszolta azt, hogy hallott már róla. A megkérdezettek közül 44-en válaszolták azt, hogy semmilyen szolgáltatást nem vennének igénybe az EURES-től. A 47 válaszoló magyar partnerszervezet (önkormányzatok és érdekképviseltek) közül hatan ismerték az EURES hálózatot. A megkérdezett román vállalkozások 16,7%-a ismerte az EURES hálózatot, és 14%-uk már kapcsolatban is állt vele korábban. A munkaadók többsége valamilyen hirdetésből ismerte meg az EURES-t.

Az osztrák-magyar határrégióban mind a magyar, mind az osztrák munkáltatók nem ismerik kellő mértékben az EURES hálózatot, amellyel jelentős potenciál vész el. A megkérdezett munkáltatók alig 10 százaléka - 73 megkérdezettből mindössze 6 fő - ismeri az EURES hálózatot, jelenleg egyikük sem áll velük kapcsolatban. Továbbá az EURES-t ismerő munkáltatóknak is csak alig több mint egy harmada áll kapcsolatban a szolgáltatóval. Akik ismerik, ők jellemzően az internetről tájékozódva találkoztak a portállal.

A szlovák-magyar határszakaszon az EURES hálózat ismertsége bár minden vizsgált körben alacsony, ugyanakkor jellemző különbségeket is találtunk. A nyugati határszakaszon az EURES ismertsége alacsonyabb, a keleti határszakaszon magasabb. A határrégió magyarországi oldalán működő cégek körében az EURES ismertsége 11% körüli, a szlovák oldalon azonban magasabb, 23% körüli. A magyar oldalon nincs kapcsolat hálózattal, a szlovák oldalon pedig csupán a cégek 2%-a áll kapcsolatban vele.

Az EURES együttműködés ismertsége alacsony a horvát-szlovén-magyar régióban. A magyar oldalon a megkérdezett cégek (57 cég) többsége nem ismeri az EURES hálózatot, 6 cég válaszolta, hogy ismeri, ebből 1 állt vagy áll vele kapcsolatban. A partnerszervezetek elsősorban rendezvényeken találkoztak a hálózattal.

IV.9 Tanulságok, javaslatok

Alapvetően számos hasonlóságot, egybecsengést találunk a különböző határszakaszok kapcsán felmerülő javaslatok, tanulságok kapcsán. Általános igény mutatkozik a lakhatási támogatásokra (pl. munkásszállók építése, üzemeltetése), az utak, útvonalak fejlesztésére, építésére, határátkelők számának bővítésére (határátkelők számának tekintetében az osztrák-magyar határszakasz teljesít a legjobban), támogatva ezzel a külföldi munkavállalás lelki terheit (család távolsága/hiánya, honvágy) könnyítő ingázás lehetőségét. Ezen kívül igény merült fel a nyelvoktatásra, a várható bérek emelésére, adminisztratív tevékenységek összehangolására, munkahelyi, kulturális beilleszkedések megkönnyítésére. Az alábbiakban azonban az egyes határszakaszokra jellemző további egy-egy javaslatot olvashatjuk.

A román-magyar határszakasz vizsgálatokor az interjúkból és különféle adatokból az derült ki, hogy sem a munkaerőpiaci szereplőknek nincs elég információjuk a határon túli munkaerőpiac helyzetéről, vagy a konkrétan jelentkező munkaerőhiányról, sem a különféle állami, önkormányzati szereplőknek nincs lehetősége, kapacitása rálátni a szomszéd országban zajló folyamatokra – így tehát az információ-áramlás növelése, követése, az adminisztratív folyamatok egységesítése előrelépést jelentene. A kutatásokból kiderül, hogy a potenciális munkavállalók a saját országuk munkaerőpiaci helyzetéhez képest a szomszéd ország munkaerőpiacát jobbnak tartják, ugyanakkor csak kevesen vállalják a mobilitást.

Az osztrák-magyar határrégióban felmerült a nyelvi fejlesztéseken kívül a tolmácsolási, fordítói, mind a két nyelven praktizáló ügyvédi és tanácsadói szolgáltatás létrehozása és erősítése. Az interjú adó szakemberek egybehangzó véleménye, hogy nem jellemző a térségre az, hogy nehéz lenne munkahelyet találni, azt látják jellemzőbbnek, hogy azért mennek a munkavállalók külföldre munkavállalás céljából, mert ott olyan állást tudnak vállalni, amit szívesebben végeznek, vagy kedvezőbb feltételekkel végezhetik azt, mint itthon. Az együttműködés sikerességének sarkalatos pontja lehet az elszívó hatás kiküszöbölése, ugyanis a határrégió mindkét oldalán hasonló szakmákban jelentkezik a munkaerőhiány, az elvándorlás pedig jelentősen rontja a határrégió magyar oldalán tapasztalható munkaerőhiányt.

A szlovák-magyar térségben az egyik legfontosabb probléma a nehéz megközelíthetőség. A két ország közötti tömegközlekedési lehetőségek elégtelenek, és bár van vasúti személyszállítás, az csak kevesek számára elérhető. Érdemes lenne a határon keresztül fejleszteni a buszos tömegközlekedést, azonban ez akkor lehet hatékony, ha azt megelőzi gyorsforgalmi út fejlesztése. Fontos lenne egy átfogó, az egész régióra vonatkozó fejlesztési koncepció kialakítása, ugyanis mindenképpen olyan fejlesztésekre lenne szükség, amely a térséget egy egységként kezeli. Mivel mindkét ország hátrányos helyzetű régiójáról van szó, a leghatékosabb a közös kormányzati megoldások keresése lenne.

A horvát-szlovén-magyar határrégióban nagyon erős motivációs tényezőt jelent a magyar és horvát munkavállalók számára a külföldön elérhető fizetés nagysága, de az a nettó havi összeg, amiért vállalnák a külföldi munkát, nem elérhető a határrégió munkáltatóinál. A régióban szükség lenne olyan nagyobb beruházásokra, amik megfelelő vonzóerőt jelenthetnének akár a

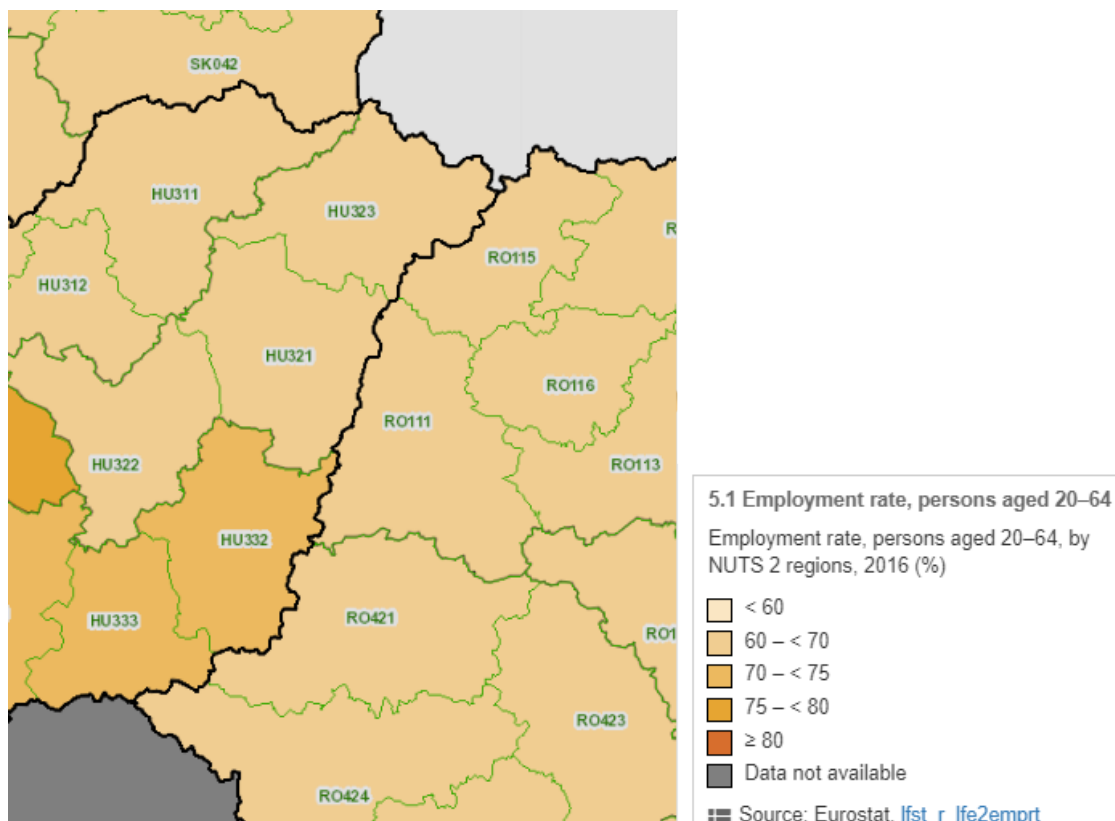
magyar, akár a határ túloldalán élő munkavállalóknak, ugyanis jelenleg erősen érvényesül Ausztria munkaerő-elszívó hatása. A potenciális partnerszervezetek egy része tapasztalt a nemzetközi együttműködésekben, de mind az interjúk, mind a felmérés azt mutatja, hogy az együttműködések minősége több okból is hagy kívánnivalót maga után. Az egyeztetések, közös megoldások szükséges lépései lennének a régió fejlesztésének. Az egyik ok, hogy a felek sok esetben ellenérdekeltek, hiszen mind a saját országába szeretné a munkavállalókat csábítani. Emiatt jelenleg az együttműködés sikeres területei általában az információk cseréjére és képzési tevékenységekre szorítkoznak.

IV.10 Összefoglalás

Általánosan elmondható, hogy a magasabb jövedelmek, biztosabb munkahelyek a munkaerőmozgás fő motiválói, fő visszatartói pedig a család hiánya, nyelvtudás hiánya, illetve a közlekedés és lakhatás nehézségei, költségei. Munkavállalói oldalról nincs kiemelkedő igény külföldi munkaerőre, visszatartó tényezők az adminisztrációs, nyelvi és beilleszkedési nehézségek (a nyelvi nehézség egyedül az osztrák-magyar határszakasznál nem merült fel). Az előregedés szinte minden határrégióban megfigyelhető. Alapvetően Magyarországon a határrégiók alacsonyabb fejlettségű területek, míg pl. Romániában a határszakasz kifejezetten fejlődik az ország gazdaságához képest. Az osztrák határszakasz a legmagasabb fejlettségű (a határátkelés és ingázás is itt a legegyszerűbb és leggyorsabb), nem csak magyar oldalról népszerű migrációs célpont. Az EURES minden vizsgált országban csekély ismertségnek és népszerűségnek örvend.

V A vizsgált határszakasz munkaerőpiacának földrajzi felosztási lehetősége az adatok tükrében

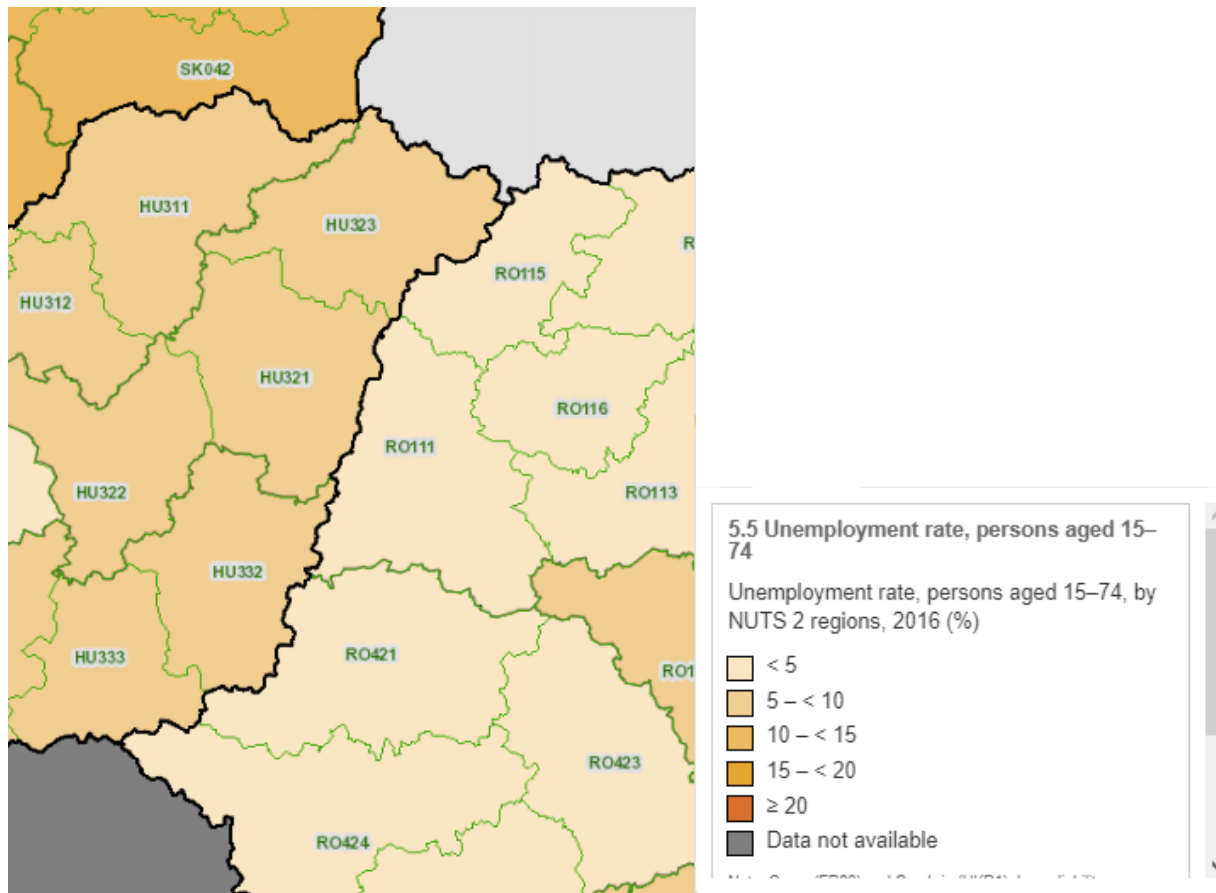
A határokon átívelő munkavállalás szempontjából fontos újra megemlíteni, hogy a két ország között nincs természetes határ, így a közlekedést, a másik országban történő munkavállalást csak a mesterséges határok nehezíthetik meg. Az országhatár északi és déli területei sok szempontból eltérnek egymástól, az északi területeken alapvetően minden mutatót tekintve kedvezőtlenebb adottságú járások találhatóak, mint délen. Ez alapján a régiót északi és déli részre javasoljuk osztani, Nagyvárad magasságában, úgy, hogy Nagyvárad még az északi szakaszhoz tartozzon. A felosztás inkább a magyar, mint a román oldal mutatói alapján történik, hiszen a román oldal területei egymáshoz jobban hasonlítanak fejlettség szempontjából. A magyar oldal két részének eltérő helyzete azonban eltérő intézkedéseket tehet szükségessé az együttműködésre. Az alacsony esetszám miatt a survey adatok nem bonthatók meg ez alapján, de a szakirodalmakban rendelkezésre álló információk és az elérhető statisztikák alapján is szemléletesen kirajzolódik a felosztás.

1. térkép: Foglalkoztatottsági ráta NUTS2 bontásban a határrégióban. Forrás: Eurostat¹²

¹² Eurostat, <http://ec.europa.eu/eurostat/statistical-atlas/gis/viewer> Utolsó letöltés: 2018. június 10.

A fenti térképen jól látszik, hogy a terület déli része a magyar oldalon foglalkoztatottság szempontjából kedvezőbb helyzetben van. Román oldalon a két NUTS2 régió helyzete egymáshoz hasonló.

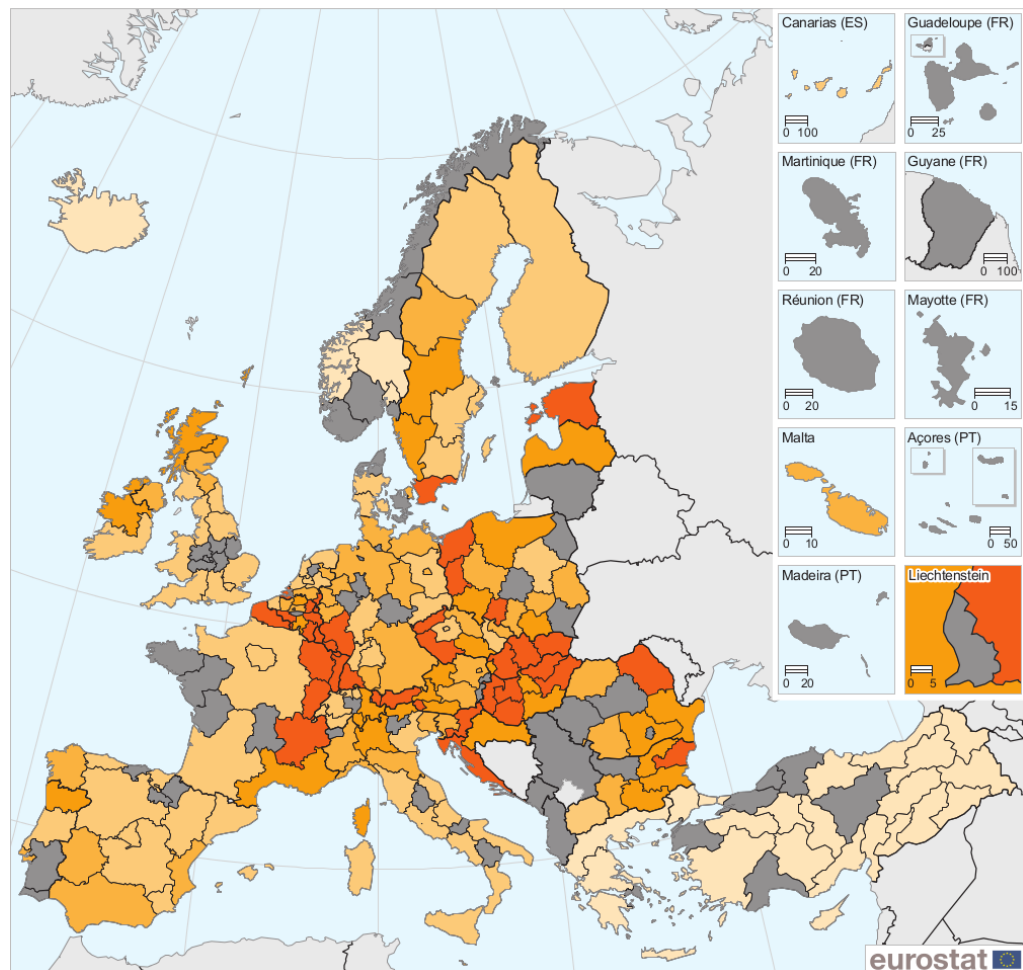

2. térkép: Munkanélküliségi ráta NUTS2 bontásban. Forrás: Eurostat¹³

Munkanélküliség szempontjából a határ román oldala jobb helyzetben van, mint a magyar oldal, sőt, Románián belül is jó helyzetűnek mondható.

¹³ Eurostat, <http://ec.europa.eu/eurostat/statistical-atlas/gis/viewer> Utolsó letöltés: 2018. június 10.

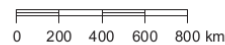
Share of total employment commuting across national borders, by NUTS 2 regions, 2015 (1)
(% of total employment)

(% of total employment)

Administrative boundaries: © EuroGeographics © UN-FAO © Turkstat
Cartography: Eurostat — GISCO, 05/2016

EU-28 = 0.9

(1) Bayern, Hessen, Niedersachsen, Rheinland-Pfalz, Sachsen (Germany), Voreia Ellada, Kentriki Ellada (Greece), Bassin Parisien, Sud-Ouest, Méditerranée (France), Noord-Nederland (the Netherlands), Region Północny (Poland), Manner-Suomi (Finland), North East, North West, Yorkshire and The Humber, East of England, London, South East, South West, Wales (the United Kingdom) and Ege (Turkey); NUTS level 1. Yugozapaden (Bulgaria), Calabria, Sardegna, Marche (Italy), Sud_vest Oltenia (Romania), East of England, North Eastern Scotland, Highlands and Islands (the United Kingdom), Région lémanique and Espace Mittelland (Switzerland); 2014. Mecklenburg-Vorpommern (Germany), Utrecht (the Netherlands), Kärnten (Austria) and Eastern Scotland (the United Kingdom); 2013. Prov. Namur (Belgium), Wales and South Western Scotland (the United Kingdom); 2012. Includes data of low reliability for some regions.
Source: Eurostat (online data codes: `lfst_r_lfe2ecomm` and `lfst_r_lfe2emp`)

3. térkép: Az országokból kifelé ingázók aránya a foglalkoztatottak között NUTS2 bontásban, 2015-ben Forrás: Eurostat¹⁴

A fenti térképeken jól látható, hogy az északi és a déli szakaszok inkább a határ magyar oldalán különülnek el jól. Bár a NUTS2 régiós bontás nem elég részletes, és biztosan elfedi a régió

¹⁴Eurostat, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Statistics_on_commuting_patterns_at_regional_level Utolsó letöltés: 2018. június 10.

belül megfigyelhető különbségeket, az így is jól látszik, hogy az északi szakaszon alacsonyabb foglalkoztatottsági ráták mellett nagyobb mértékű a kifelé irányuló ingázás, mint a déli részen. Ahogy az „A határ menti városok funkcióinak és vonzaskörzetének átalakulása a határok szerepének megváltozása, illetve az EU bővítés után a Kárpát-medencében” c. kutatási zárójelentésben olvasható, román oldalról nagyobb jelentőséggel bíró két nagyobb város Nagyvárad és Temesvár. Nagyvárad történetileg Debrecennél magasabb szinten állt (mind intézményrendszer, mind gazdasági illetve a vonzaskörzetének mérete szempontjából), a magyar-román határ mindkét város vonzaskörzetét átvágta. Mostanra a két város fejlettségi szintje egyezik, mindkettő potenciális központja lehet a határrégió munkaerőpiacának fellendítésére tett intézkedéseknek, a magyar-román határszakasz északi részén. A román oldal a tanulmány szerint az ország gazdaságilag legfejlettebb régióiba tartozik, így megfigyelhető a magyar oldali alacsonyabb ingatlanárak miatt az áttelepülés Berettyóújfalu környékére.

A déli részen a román oldalon Pozsony jelenthet hasonló potenciális központot, többek között a Románián belüli szerencsés elhelyezkedése, a meglévő ipari munkakultúra és a magyarnál alacsonyabb bérek és költségek okán vonzó célpont lehet nagyobb ipari beruházások számára.

Fontos szerepe lehet még az együttműködés kialakításában Temesvárnak és Szegednek. Temesvár is fontos történelmi szerepet töltött be, mára lakosságszáma duplája Szegedének, gazdasági funkciói fejlettebbek, és határon túlnyúló vonzerővel bírnak különböző szolgáltatásai, például a repülőtere és felsőoktatása. (Hardi et. al., 2009) Ez utóbbi miatt ez a terület akár kutatás-fejlesztés profilú beruházások számára is kifejezetten vonzó lehet.

VI Javaslat munkaerőpiaci indikátorrendszer kialakítására

VI.1 Munkaerőpiaci indikátorrendszer elméleti kerete

A határ menti munkaerőpiaci indikátorrendszer (HMI) kialakítása előtt fontosnak tartjuk leszögezni az indikátorrendszer céljait. Az indikátorrendszerek célja általában Bukodi Erzsébet nyomán négy pontban határozható meg:

- leírás (jelenségek és tendenciák megfigyelése);
- előrejelzés,
- célkijelölés (lehetséges alternatívák felvázolása) és
- hatásmérés (egyes döntések, beavatkozások társadalmi hatásainak értékelése)¹⁵.

Az általunk javasolt indikátorrendszer elsődleges célja a fentiek figyelembevételével a határ menti munkaerőpiaci folyamatok (I) és az azt befolyásoló tényezők (II) lehető legnagyobb földrajzi felbontású bemutatása. Az indikátorrendszer másodlagos céljai: rövid távú és középtávú prognózis kialakítása a munkaerőpiacon (III), a munkaerőpiaci szereplőkkel kapcsolatos lehetőségek és veszélyek azonosítása (IV).

Az Eurostat harmonizált indikátorok kialakítását támogató kézikönyve (Eurostat, 2014)¹⁶ az indikátorok kiválasztásával kapcsolatban a következő minőségi követelményeket fogalmazza meg (hivatkozva az Európai Statisztikai Rendszerre):

- Relevancia és hasznosság a felhasználók számára:
 - az indikátorok biztosítsanak reprezentatív képet az adott jelenségről;
 - az indikátorok reagáljanak az időbeli változásokra és policy indikátorok esetén a beavatkozásokra;
 - az indikátorok tegyék lehetővé az időbeli és országok közötti összehasonlítást;
 - az indikátorok legyen érthetőek a döntéshozók és a teljes közösség számára.
- Módszertani megalapozottság:
 - az indikátoroknak robusztusnak és statisztikai szempontból ellenőrzöttnek kell lenniük;
 - az indikátoroknak a lehető legnagyobb mértékben a létező elfogadott definíciókon, osztályozásokon, standardokon, ajánlásokon és jó gyakorlatokon kell alapulniuk;
 - az indikátorok módszertani háttérét megfelelően kell dokumentálni és elérhetővé tenni.
- Mérhetőség:
 - az indikátoroknak költséghatékonyan és praktikusán mérhetőnek kell lenniük;
 - az indikátorokat rendszeresen frissíteni kell;
 - az indikátoroknak értelmes trendelemzést kell lehetővé tenniük.
- Kritériumok indikátorrendszerekre:
 - az indikátorok legyenek konzisztensek és egymást kiegészítők;

¹⁵ Bukodi Erzsébet (2001): Társadalmi jelzőszámok – elméletek és megközelítések. Szociológiai Szemle tematikus száma 2001/2

¹⁶ Eurostat (2014): Towards a harmonised methodology for statistical indicators — Part 1: Indicator typologies and terminologies - 2014 edition, Eurostat Manuals and Guidelines, 2014

- az indikátorok száma legyen a lehető legkisebb elégséges szám.

Az itt leírt elvek mindegyikét alkalmazzuk a jelen dokumentumban leírt indikátorok esetén, azonban egyes elveket a határ menti régió indikátorrendszere szempontjából kevésbé tartunk fontosnak, míg mások döntő jelentőségűek lehetnek. Fontos szempontnak tartjuk a jelen elemzés szempontjából az összehasonlíthatóságot, az adat elérhetőségét, a költséghatékony és praktikus mérhetőséget, illetve a trendek követhetőségét. Törekszünk ugyanakkor a minimális számú, de minden területet kellőképpen leíró indikátor meghatározására. Különösen fontos szempont a határrégiók vizsgálata szempontjából a területi bontás. Az európai uniós standardként alkalmazott NUTS régiók nem adnak minden esetben elegendően részletes képet a határrégiók vizsgálatához, az azonban leszögezhető, hogy Magyarország és a környező országok esetén minimum NUTS 3 (Magyarországon megyei) bontású adatok szükségesek ahhoz, hogy legalább közelítőleg a határrégióról lehessen képet adni, azonban ez a bontás is igen eltérő országonként. A NUTS 3 bontású adatok csoportosítva elérhetők az Eurostat honlapján¹⁷, ezen a honlapon az adatok egy része egyúttal térképes vizualizáció formájában is megtekinthető¹⁸.

A javasolt határ menti munkaerőpiaci indikátorrendszer alapját a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal (a továbbiakban: ILO) munkaerőpiaci kulcsindikátor rendszere adja (Key Indicators of the Labour Market)¹⁹. Az ILO rendszere 17 kulcsindikátorból áll, amelyek egy részét nem tudjuk vagy nem tartjuk célszerűnek integrálni a határ menti munkaerőpiaci indikátorrendszerbe, míg vannak olyan területek (elsősorban a munkaerőpiacot befolyásoló tényezők), amelyeket az ILO indikátorrendszere nem fed le (itt elsősorban az célszerűség és elérhetőség szempontjai alapján teszünk javaslatot).

Az alfejezet további részében áttekintjük az ILO kulcsindikátorait, értékelve azokat a stratégiai szempontok szerint, majd javaslatot teszünk a megtartandó indikátorokra és leírjuk azokat a területeket, amelyeket az indikátorok nem fednek le.

Az ILO kulcsindikátorai közül az első csoport a munkaerőpiaci részvételre vonatkozik. Két indikátor tartozik ide:

- a KILM1 a munkaerőpiaci részvételi arány, ami a hazai szóhasználatban az aktivitási aránynak felel meg a munkaképes korú lakosság esetén;
- a másik indikátor a KILM2 a munkaképes korú lakosság foglalkoztatási aránya.

Mindkét mutató megfelel a kiválasztási elveknek és a rögzített céloknak, elérhetőségük NUTS3 szinten általában nem okoz problémát (többnyire a Labour Force Survey alapján elérhető az Eurostatnál). Az ennél részletesebb területi bontás már országonként eltérő mértékben lehetséges.

A következő csoport a foglalkoztatás formáját írja le:

¹⁷ Rural development, NUTS 3 level data <http://ec.europa.eu/eurostat/web/rural-development/data>

¹⁸ pl.: Eurostat regional yearbook 2017 <http://ec.europa.eu/eurostat/statistical-atlas/gis/viewer/>

¹⁹ KEY INDICATORS OF THE LABOUR MARKET, 9th edition, 2015 Internet: <http://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/research-and-databases/kilm/lang--en/index.htm>

- a KILM 3 a foglalkoztatási státuszt (munkavállaló / önfoglalkoztató – ezen belül további alcsoportokat) írja le,
- a KILM 4 az ágazati foglalkoztatást (ISIC kódokkal),
- a KILM 5 a foglalkozási kategória (occupation) szerinti foglalkoztatást (employment) írja le,
- végül a KILM 6 a részmunkaidőben (definíció szerint nem teljes munkaidőben) foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatotthoz viszonyítva.

Ezek az indikátorok segítenek a munkaerőpiac mélyebb megértésében és szükség esetén a célzott beavatkozásban, így ezek használata is kívánatos volna, azonban ezek az indikátorok legfeljebb NUTS2 szinten érhetőek el az EUROSTAT-nál, így alkalmazásuk a határrégiók vizsgálatában országokénti mérlegelést igényel.

A következő indikátorcsoport a munka minőségét mutatja be:

- a KILM 7 a heti munkaórák számát,
- a KILM 8 az informális gazdaságban végzett munka arányát adja meg.

Ez a két indikátor megítélésünk szerint elsősorban nemzeti szinten fontos, a határrégiók vizsgálatában másodlagos szerepű (NUTS3 szinten sem érhető el).

A következő fontos csoport a munkanélküliség és inaktivitás méréséhez kapcsolódó csoport:

- a KILM 9 a munkanélküliségi arány,
- a KILM 10 pályakezdő (fiatal) munkanélküliségi arány,
- a KILM 11 a tartós (több mint egy évig) munkanélküliek aránya (eltérő vetítési alapokkal),
- a KILM 12 az alulfoglalkoztatottsági arány (azoknak az aránya, akik hosszabb munkaidőt vállalnának),
- a KILM 13 az inaktivitási arány.

Ezek a mutatók kulcsfontosságúak a közvetlen állami ellátás szempontjából, általában nemzeti szinten rendelkezésre is állnak részletes területi bontásban (Magyarországon járási szinten), azonban nemzetközi viszonylatban gyakran nem elérhetőek, így kevésbé lehet számolni velük indikátorként. Ugyanakkor a rendelkezésre álló foglalkoztatási ráta alapján számolható nem foglalkoztatotti arány jó közelítés lehet a stratégiai elemzéshez (ennek korcsoportos bontása pedig a fiatalok munkaerőpiaci helyzetének vizsgálatához), ezek az adatok NUTS 3 szinten rendelkezésre állnak.

Az ILO kulcsindikátorainak utolsó csoportja a foglalkoztatást befolyásoló tényezőket tartalmazza:

- a KILM 14 a munkaerő, illetve a munkanélküliek legmagasabb iskolai végzettségének megoszlása,
- a KILM 15 a munkabérek,
- a KILM 16 a munkaerő termelékenysége (egy főre, illetve egy munkaóraóra eső GDP).

A foglalkoztatást befolyásoló említett indikátorok elérése is részben problematikus. Az iskolai végzettségre vonatkozó adatok általában csak a népszámlálási évekre érhetőek el NUTS 2 részletezettséggel, a munkabér adatok általában csak országos szinten állnak rendelkezésre, míg a termelékenységi adatok (egy főre eső GDP) NUTS 3 részletezettséggel érhetőek el. Véleményünk szerint a kategóriában felsorolt indikátorok stratégiai szempontból fontosak, a problematikus elérés miatt azonban országoként kell döntést hozni az egyes indikátorok

szerepeltetéséről a határ régió munkaerőpiaci indikátorai között, elsősorban az elérhetőség alapján. Ugyanakkor az indikátorok e csoportját véleményünk szerint érdemes kiegészíteni néhány további, a munkaerőpiacot befolyásoló indikátorral. Elsősorban a munkaerő-kínálat és -kereslet alakulását befolyásoló indikátorokat tartanánk fontosnak bevonni. A mutatók közül a munkaerő-kínálat jövőbeni alakulására lehet következtetni a fiatalkori függőségi rátából, így ezt dinamikus vizsgálatokhoz is lehet használni. A keresleti oldal alakulására lehet következtetni a cégdemográfiai adatokból, ez utóbbi statisztikák a foglalkoztatotti létszámmal kombinálva is elérhetőek (például a korábban idézett három évvel az alapítás után működő cégeknél dolgozók száma, ami a foglalkoztatottak arányában jó közelítő mutatója lehet a munkaerőpiac rugalmasságának). Végül a harmadik javasolt indikátor a munkaerő nem munka típusú terhelését jellemezheti: a teljes korfüggőségi ráta, amely a nem aktív korúak arányát mutatja meg az aktív korúakhoz viszonyítva – ezt a mutatót általában makroszinten az állami újraelosztás és elsősorban nyugdíjrendszer kérdésének vizsgálatánál szokták figyelembe venni, ugyanakkor a foglalkoztatás szempontjából ez a ráta megmutatja azt is, hogy milyen arányban vannak azok a fiatalok és idősök, akik az aktív korúak gondoskodására szorulnak.

A vizsgált általános mutatók után további, a határ régióra specifikus mutatókra teszünk javaslatot: a határ régióban foglalkoztatott külföldiek, ezen belül szomszédos országból származók aránya és alapvető mutatók (elsősorban iskolai végzettség és kor) szerinti megoszlása. Ez az adat Magyarországon belső forrásból elérhető NUTS 3 bontásban, a szomszédos országokban az elérhetőségét vizsgálni kell – azonban meg kell jegyezni, hogy problémát okozhat, hogy ilyen esetben kit tekintünk külföldi foglalkoztatottnak. A rendelkezésre álló statisztikák általában állampolgársági alapon készülnek, ez azonban a határon túli magyarok esetén problémát okozhat, illetve abban az esetben is, ha a tartós külföldi foglalkoztatás következtében – egyéb követelmények teljesítése mellett – a külföldi foglalkoztatott állampolgárságot szerez a foglalkoztató országban.

VI.2 Megvalósítható indikátorrendszer a román-magyar határ régióban

Általánosan elmondható, hogy a határ menti munkaerőpiaci indikátorok kialakításához szükséges az érintett országok nagyfokú együttműködése, hatékony adat- és információcseréje. Fontos tudni, melyik állam milyen területeken és milyen jellegű információkat gyűjt a munkaerőpiacról, illetve, hogy mindkét ország államigazgatási adatai kölcsönösen elérhetőek legyenek. Továbbá olyan indikátorok előállítására, amely nem mérhető államigazgatási adatok felhasználásával, hasznos lehet a survey felmérések állami népszerűsítése, támogatása, minden érintett országban.

Indikátor	Leírás	Területi bontás		Elérhetőség
		Ro.	Mo.	
KILM 1	aktivitási arány	NUTS 3	NUTS 3	A NUTS 3 szinten elérhető foglalkoztatott létszám, aktív korú népesség szám és a járásonként, illetve kerületenként elérhető munkanélküliek számának aggregálása alapján képezhető mindkét országban.
KILM 2	foglalkoztatási arány	NUTS 3	NUTS 3	A NUTS 3 szinten elérhető foglalkoztatott létszám, aktív korú népesség szám alapján.
KILM 9	munkanélküliségi arány	NUTS 3	Járás	LAU1 szinten a magyar adatok alapján csak egy proxy indikátor, a munkanélküliek aránya a munkaképes korúakhoz viszonyítva érhető el. Romániában NUTS 3 bontásban elérhetjük a regisztrált munkanélküliek számát, illetve a munkanélküliségi rátát az INSSE adatbázisában.
KILM 10	pályakezdő munkanélküliek aránya	NUTS-2	Járás	A pályakezdő (fiatal) munkanélküliek összes munkanélkülihez viszonyított aránya elérhető a TEIR rendszerében, illetve az Eurostat oldalán. A korcsoporton belüli munkanélküliségi arányt képezni kell.
KILM 11	tartósan munkanélküliek aránya	NUTS-2	Járás	A TEIR rendszerében járási szinten elérhetőek a magyar adatok, a román adatok pedig az Eurostat és a Knoema adatbázisában régiós szinten.
KILM 13	inaktivitási arány	NUTS 3	NUTS 3	A KILM 1 indikátornál felsorolt adatok alapján képezhető.
KILM 14a	munkanélküliek iskolai végzettség szerinti megoszlása	országos	Járás	Az INSSE adatbázisában (2011-es népszámlálási adatok) országos, illetve TEIR rendszerében járási szinten elérhető.
KILM 14b	foglalkoztatottak végzettség szerinti megoszlása	országos	Járás	Magyarországon a TEIR rendszerében elérhető járási szinten, a teljes népességre vonatkozóan. Romániáról országos adataink vannak.
KILM 15	munkabérek	országos	Járás	A hazai adatok az NGM által kerülnek gyűjtésre (Egyéni bérek és keresetek adatfelvétel), elvileg járási szinten bontható (megjegyzés: csak az 5 fő feletti cégekre vonatkozik). Alternatíva a SILC adatfelvétel, amely alapján megbízhatóan ugyan csak NUTS 2 szintű becslések adhatók, modell számítások is végezhetők. Románia éves átlagkeresetei és átlag órabérei elérhetőek az Eurostat oldaláról NUTS 1 szintű bontásban.
KILM 16	munkaerő termelékenysége	NUTS 3	NUTS 3	Az EUROSTAT-nál elérhető.

1. táblázat: Az román-magyar határszakaszon alkalmazni javasolt ILO indikátorok

Indikátor	Leírás	Területi bontás		Elérhetőség
		Au.	Mo.	
Fiatalkori függőségi arány	0-15 korúak aránya a munkaképes korúakhoz viszonyítva	NUTS 3	NUTS 3	Az EUROSTAT-nál elérhető.
Teljes korfüggőségi arány	a nem munkaképes korúak aránya a munkaképes korúakhoz viszonyítva	NUTS 3	NUTS 3	Az EUROSTAT-nál elérhető.
Cégdemográfiai mutatók	cégalapítási arány, 3 éves cégtúlélési arány, 3 éves túlélést követő részesedés a foglalkoztatásból	NUTS 3	NUTS 3	Az EUROSTAT-nál elérhető.
Határon túlról érkező munkavállalók statisztikái	kor és iskolai végzettség, illetve ágazat szerinti megoszlás	országos	NUTS 3	Magyarországon belső adatforrásból valószínűleg elérhető lenne járási szintű bontás is, Romániában nyilvánosan csak országos adat érhető el.

2. táblázat: Az román-magyar határszakaszon használni javasolt kiegészítő indikátorok

VII A vizsgált határszakasz perspektívái munkaerőpiaci szempontból

A következő fejezetben összegezni fogjuk a kutatás során összegyűjtött idősoros adatokat, hogy felmérjük a vizsgált határrégió objektív, megbízható adatokkal alátámasztható jelenlegi helyzetét, és ahol lehet, jövőbeli kilátásait. Az állami adatok másodelemzésén túl kutatásunk kvalitatív és kvantitatív adatfelvételének eredményeit is beemeljük az elemzésbe, hogy lássuk, milyen helyzetben vannak a régió munkavállalói, hogyan vélekednek a munkaerőpiac fontos szereplői (önkormányzatok, érdekképviselők, foglalkoztatási osztályok vezetői) a munkaerőpiac jelenlegi helyzetéről, jövőbeli lehetőségeiről.

VII.1 Idősoros adatok elemzése

A munkaerőpiaci helyzet nagyvonalú megismerésére és stratégiaalkotásra hasznos információkat nyújthatnak a kvalitatív módszerek (interjúk) és a viszonylag alacsony elemszámú survey adatfelvételek is, ám a határrégió munkaerőpiaci helyzetének megismerésére a legmegbízhatóbb információkat államigazgatási adatokból nyerhetjük. Ennek oka, hogy az adatok objektívnek tekinthetők; nem mintavételen alapulnak (azaz általában a populáció minden tagja szerepel az adatgyűjtésben), így nem merülnek fel a reprezentativitás hiányából fakadó problémák sem. Az adatgyűjtést hivatalos állami szervek végzik, megszokottan rendszeres időközönként (pl. Népszámlálás, mikrocenzus). Az ismétlődő felmérések, idősorok elemzése által megbízható képet kaphatunk dinamikákról, folyamatokról. A következőkben a Központi Statisztikai Hivatal (a továbbiakban: KSH) és egyéb államigazgatási szervek információi alapján fogjuk bemutatni a román-magyar határszakasz munkaerőpiacának főbb idősoros tendenciáit.

A kutatásunk első szakaszában készült tanulmányban bemutatott KSH adatok alapján elmondható, hogy az ország GDP értéke 2009 óta évről évre nő. 2008 és 2015 között 25,59%-kal emelkedett; 2013-ban 6,96%-ot, 2014-ben 7,54%-ot, 2015-ben pedig 4,93%-ot nöött. A román határszakaszhoz tartozó magyar megyékben szintén növekedés volt megfigyelhető, bár valamivel kisebb arányú: a vizsgált időszakban 24,99%-os (súlyozatlan) átlagos növekedés volt a megyékben (2013-ban 2,52%-os, 2014-ben 9,98%-os, 2015-ben pedig 2,48%-os). Ezen adatok alapján feltételezhető, hogy az elkövetkezendő években is növekedni fog a bruttó hazai termék értéke (országos szinten és enyhébb mértékben a román-magyar határrégió magyar megyéiben is), kérdéses azonban, hogy mekkora arányban. Az egy főre jutó értékeket nézve országos szinten 28,07%-os, a határrégió megyéiben ennél valamivel magasabb, 28,55%-os átlagos növekedést láthatunk 2008-2015 között.

Az INSSE adatai alapján hasonló tendencia figyelhető meg Romániában is: 2010 és 2016 között 25,15%-ot növekedett a GDP; a határszakasz megyéiben azonban csupán átlagosan 16,85%-ot emelkedett az arány (tehát jobban elkülönül a határrégió az országos értékektől, mint Magyarországon). Az egy főre jutó GDP értékét vizsgálva országos szinten 13,02%-os növekedést láthatunk, a határrégió megyéit vizsgálva pedig átlagosan 10,84%-os emelkedést.

A román oldallal kapcsolatban további adatforrásunk lehet az ECOFIN (az Európai Bizottság pénzügyi igazgatósága) Magyarországra és Romániára vonatkozó prognózisa. Az idősoros adatokból látható, hogy Magyarország GDP értékében növekedés tapasztalható: 2016-ban 2,2%-os volt a növekedés, 2017-re és 2018-ra is már 4%-os növekedést jósoltak, 2019-ben azonban a növekedés mértéke visszaeshet 3,2%-ra. Románia GDP értéke 1998 óta szintúgy évről-évre emelkedik. 2016-ban az éves százalékos növekedés 4,8%-os volt, 2017-ben pedig 6,9%-os növekedést várhatunk. 2018-tól azonban a növekedés arányának csökkenését jósolják: 2018-ban várhatóan 4,5%, 2019-ben pedig 3,9% lesz a változás.

A Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat (a továbbiakban: NFSZ) adatai alapján elmondható, hogy Magyarországon a teljes munkaidőben alkalmazásban állók havi átlag bruttókeresete 2008 óta folyamatosan növekszik. A bemutatott adatok alapján 2008 és 2015 között országos szinten 25,65%-os növekedés volt megfigyelhető, az érintett négy megyét tekintve pedig átlagosan 20,44%-kal növekedett a bruttó átlagkereset. A román oldalról hasonló adattal az ANOFM szolgál: a határrégió átlagos nettó havi keresetét vizsgálva azt látjuk, hogy a keresetek 2011 és 2016 között átlagosan 48,48%-kal nőttek.

Az NFSZ adatai alapján a foglalkoztatottak számáról mind a négy magyarországi megyében elmondható, hogy egy-egy töréspontot leszámítva évről-évre növekszik. Arányuk 2009-2016 között országos szinten 16,11%-ot emelkedett; a határrégiókban pedig magasabb, átlagosan 22,67%-os volt a növekedés. Az alábbi, ANOFM adatokból készült táblázatból látható, hogy a vizsgált időszakban a határrégió román oldalán nem történt számottevő változás a gazdaságilag aktív népesség számában:

Gazdaságilag aktív népesség változása (2011-2015) (ezer fő)					
NUTS 2 terület	2011	2012	2013	2014	2015
Bihor megye	274,6	280	276,7	274,8	272,4
Satu Mare megye	152,6	158,1	158,5	156,2	151,3
Arad megye	208,5	214	217,3	218,2	215,9
Timis megye	331,4	340,9	340,9	341,6	345,5

5. táblázat: A gazdaságilag aktív népesség változása a román-magyar határrégió román oldalán

Forrás: ANOFM

Magyarországon a gazdaságilag inaktív népesség száma csökkenő tendenciát mutat a vizsgált időszakban: 2009 és 2016 között országos szinten 16,89%-kal, az érintett megyéket vizsgálva azonban ennél magasabb arányban, átlagosan 21,67%-kal csökkent.

Szintén az NFSZ adatai alapján elmondható, hogy magyar oldalon az aktivitási arány országos szinten egyértelmű növekvő tendenciát mutat (2009 és 2016 között 12,52%-os növekedés történt). Békés és Csongrád megyében 2011-ben volt egy csekély visszalépés 2010-hez képest, azonban összességében a határ menti megyékben is mind növekvő tendenciát figyelhetünk meg. Valószínűsíthető, hogy az aktivitási arány az elkövetkezendő években is tovább fog emelkedni.

Aktivitási arány (2009–2016)								
NUTS 2 terület	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Hajdú-Bihar megye	48,4	50,6	52,9	53	55,8	57,8	58,7	60,3
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	50	51,3	51,5	54,1	55,1	57,4	58,7	60,3
Békés megye	51,1	52,2	52	53,8	54,3	55,1	57	58,4
Csongrád megye	52,9	54,4	53,8	53,9	55,8	58,4	59,2	61
Magyarország összesen	54,3	54,8	55,2	56,3	57	58,7	59,9	61,1

6. táblázat: Aktivitási arány a román-magyar határrégió magyar oldalán. Forrás: NFSZ

Romániában az aktivitási arányok alapvetően magasabbak, mint Magyarországon. Az ANOFM adatai alapján nem igen beszélhetünk a magyar oldalon tapasztalt növekvő tendenciáról: annak ellenére, hogy minden megyében növekedést figyelhetünk meg a vizsgált időintervallumban, az arányok növekedése lassú, egyenetlen – az egyes évek vizsgálatakor látható, hogy nem minden évben növekszik a foglalkoztatottak aránya, csekély csökkenéseket is megfigyelhetünk (egyedül Arad megyében nincs csökkenés az idősorban). Valószínűsíthető, hogy ez a lassú növekedés folytatódni fog az elkövetkezendő években.

Aktivitási ráta (2011-2015) (százalék)					
NUTS 2 terület	2011	2012	2013	2014	2015
Bihar megye	73,2	74,5	73,6	76,6	76,2
Satu Mare megye	63	65,2	65,5	71,8	70,1
Arad megye	69,7	71,7	73,1	80,6	80,5
Timis megye	71,7	73,7	73,8	72,2	73,2

7. táblázat: Aktivitási ráta a román-magyar határrégió román oldalán. Forrás: ANOFM

Magyarországon az ECOFIN adatai alapján folyamatosan emelkedik a foglalkoztatottak aránya, ám csökkenő mértékben. 2016-ban még 2,6%-os a növekedés, 2017-re már 2,0%-os, 2018-ra 0,9%-os, 2019-re pedig csupán 0,5%-os növekedést jósolnak. Romániában a foglalkoztatottsági arány 2015-ben -1,3%-kal csökkent az előző évhez képest (míg 2014-ben ugyanez a mutató 0,8%-ot növekedett). 2016-ban még mindig csökkenést figyelhetünk meg, ám mértéke

mérséklődött -0,9%-ra. 2017-ben 2,6%-os növekedést várhatunk, az előrejelzés szerint azonban 2018-ban ez az érték is mérséklődni fog 0,9%-ra, 2019-re pedig 0,1%-os növekedést jósolnak.

Magyarországon a munkanélküliségi ráta 2010 óta csökkenő tendenciát mutat. A csökkenő tendencia 2013 óta mindegyik határ menti megyében megfigyelhető, így valószínűsíthető, hogy ez a tendencia folytatódni is fog.

Munkanélküliségi ráta (2000–2016)								
NUTS 2 terület	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Hajdú-Bihar megye	11,7	13,2	13,4	13,3	14,9	12,9	11,3	8,6
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	18,5	18,1	18,2	16,3	15,7	13,6	13	11,6
Békés megye	13,6	12,4	12,3	11,9	11	10,4	8,7	6,1
Csongrád megye	7,7	8,8	9,2	10,3	12,1	7	7,3	4,4
Magyarország összesen	10	11,2	11	11	10,2	7,7	6,8	5,1

8. táblázat: Munkanélküliségi ráta a román-magyar határ régió magyar oldalán. Forrás: KSH

Magyarországon az ECOFIN adatai alapján a munkanélküliségi ráta 2013 óta csökkenő mértékben növekszik, ez a csökkenés 2016 után (5,1%) is várható: 2017-re 4,2%-os, 2018-ra 3,7%-os, 2019-re pedig 3,6%-os növekedés várható.

Romániában a munkanélküliek aránya hasonlóképpen évről évre emelkedik, a növekedés mértéke folyamatosan csökken. 2016-ban 5,9% volt az éves százalékos növekedés, 2017-ben azonban 4,9% lesz. 2018-ban 4,5%-os, 2019-ben pedig 4,4%-os növekedés várható.

VII.2 Interjúk eredményei

Kutatásunk kvalitatív részében (I. adatfelvételi fázis) a vizsgált határszakaszok magyar oldalán az érintett foglalkoztatási főosztályok (fővárosi és megyei kormányhivatalok állami foglalkoztatási szerv hatáskörében eljáró foglalkoztatási és munkaerőpiaci feladatait ellátó illetékes főosztályai) vezetőivel készítettünk interjút. A román határszakaszra vonatkozóan két interjú készült: Békés megyében, a Társadalombiztosítási és Foglalkoztatási Főosztály vezetőjével; illetve Hajdú-Bihar megyében, a Foglalkoztatási Főosztály vezetőjével.

VII.2.1 Békés megye

Békés megyei interjúpartnerünk elmondta, hogy bár a megye általában minden gazdasági mutatóban gyengén szokott teljesíteni, az országos trendhez hasonlóan azonban a munkanélküliség mostanában elég jelentősen csökken. A határ menti járásokban magasabb a munkanélküliség és kevésbé aktív a munkaerőpiac, míg a békéscsabai, orosházi és a szarvasi térségben viszonylag kisebb a munkanélküliség és aktívabb a munkaerőpiac. A piaci

foglalkoztatás fejlődést hozhat a megyében, ugyanis az említett a járásokra jellemző, hogy nagyobb arányban vannak jelen piaci munkahelyek, és „lecsökken a munkanélküliség, a többiben meg nem nagyon változik.” A megyében, különösen a fiatalok körében, magas a közfoglalkoztatottak aránya. Ennek fő oka, hogy sokan nem kívánnak elmozdulni a térségből. A Társadalombiztosítási és Foglalkoztatási Főosztály egyik fő kihívása és lehetséges fejlődési iránya, hogy a közfoglalkoztatásban lévőket átvezessék az elsődleges munkaerőpiaci szakmákba. A térségben hiány van a műszaki foglalkozásokban, építőiparban, egészségügyben, valamint a bolti eladók, pékek, varrónők körében. Munkaerőtöbblet, munkaerőfelesleg a közfoglalkoztatást kivéve nem igen fordul elő.

Általános nehézségként, problémaként elmondható, hogy a határ menti területeken nincs meg az a bérkülönbség, amiért motiváltak lennének a munkavállalók a másik országban dolgozni. A térségben az átlagos havi fizetés nettó 138 458 Ft (bruttó 208 207 Ft), azonban kérdőíves felmérésünk eredményéből látszik, hogy a kérdezett román határ menti munkavállalók nagyjából fele legalább nettó 5 000 lej (nagyjából 344 900 forint²⁰) jövedelmet vár el ahhoz, hogy a határ túloldalán vagy közelében munkát vállaljon.

Bár Romániában alacsonyabb a minimálbér, és hazánknál alacsonyabb mértékben növekszik, a hiányszakmákban egyre nőnek a keresetek. A határ túloldalán nagyjából ugyanazok a hiányszakmák, mint Magyarországon, ám sok helyen még nagyobb munkaerőhiány tapasztalható. Kérdőíves adatfelvételünk alapján elmondható, hogy a mintába kerültek 83,7%-a rendelkezik legalább szakmával vagy középfokú végzettséggel, felsőfokú végzettséggel 16,3% rendelkezik. A magasabb képzettségű foglalkoztatottak azonban, ha kimozdulnak a térségből, akkor általában a határszakasznál messzebb költöznek (pl. Győrbe).

Ami a változásokat illeti, mindkét oldalon mindenütt csökken a munkanélküliség és alakulnak ki a hiányszakmák. Jelenleg szinte mindenki a saját országában szeretne dolgozni. *„Információ kell és megfelelő fizetés és akkor mennek. Bár mondjuk nem biztos, hogy mennek, mert pl. a közfoglalkoztatásból való kivezetésnek is ez az egyik nehézsége, hogy nem akar elmenni a falujából a kisgyerek miatt, a disznó miatt, egyebek miatt. Tehát inkább keressen 30 százalékkal kevesebbet, de meg tudja délután kapálni a dinnyéjét.”* A mobilitás hiánya eléggé jellemző.

Interjúalanyunk elmondta, szeretnének a jövőben létrehozni egy olyan álláskeresési portált, ahol a határ nem akadály. A legfontosabb megyei partnerszervezetek, akik potenciálisan elérhetők az együttműködéshez, a következők:

- Kereskedelmi és Iparkamara
- Agrárkamara
- Építész Kamara
- Mérnökkamara

²⁰ 68,98 forintos napi középárfolyammal számolva.

- Aradi Kamara
- Szabadkai Kamara (a felsoroltakon kívül is valamennyi kamarával jó az együttműködés)
- Kereskedők és Vendéglátók Országos Érdekképviselői Szövetsége (KISOSZ)
- Általános iskolák (pályaválasztás kapcsán együttműködnek)
- Nagyvárad Szakképző Iskola
- Szakképzéssel foglalkozó képző intézmények
- Önkormányzatok
- Foglalkoztatók (minden 20 főnél többet foglalkoztató munkáltató)
- Egyházak
- Foglalkoztatási paktumok.

A felsoroltak közül legfontosabb partnereik a foglalkoztatók, valamint az önkormányzatok. Legnagyobb foglalkoztatók a megyében:

- Linamar
- Csaba Metál
- Henkel
- Felina
- Knerr Csoport
- Sütőker.

VII.2.2 Hajdú-Bihar megye

A Hajdú-Bihar megyében felvett interjúból kiderült, hogy a megyében „az ipar 85 százaléka, az oktatás 90 százaléka, továbbá tizenkét város Debrecen 20 kilométeres vonzáskörzetében található. Egyértelműen egy centrális megyéről van szó, ahol a szélső, így a határ menti térségek egyértelműen a leszakadók.” A piaci jellegű foglalkoztatottság jelentős része is itt található, míg a megye északi és déli részén nincs nagyobb foglalkoztató.

A határ menti térségekben ugyan nagy a munkanélküliség, de ezek az emberek nem jelennek meg a mezőgazdaságban, és nagyjából másfél – két éve külföldről sem igazán érkeznek. A megyébe újonnan betelepülő ipari cégek nagyon magas humánérőkapacitás igénye nem találkozik a megye tartós munkanélküli kínálatával (inkább az oktatást-képzést fölőzik le). A legnagyobb hiány a fémiparban, építőiparban van, illetve újabban a szolgáltató szektorban jelenik meg, vendéglátós szakmákban például. Interjúpartnerünk szerint számítani lehet a munkaerő elszívására a határon túlról: *„Ha komolyan vesszük Debrecennek az Új Főnix Programját, hogy 2024-2030-ra egy 250 ezer fős várossá akar nőni, egy európai középvárost akar létszámában is hozni, és ehhez olyan lakásépítési programot és munkásszálló építési programot tesz hozzá, amelyet meg is tud valósítani, akkor az nem lehetséges, hogy ennek az elszívó hatása csak megyén belül történjen. Ez az elszívó hatás meg fog jelenni a határon túlról is.”*

A foglalkoztatási főosztályvezető szerint általános probléma az információhiány és az érdeklődés hiánya: *„megyei foglalkoztatási főosztályvezetőként, ráadásul szociálpolitikusként, nincs fogalmam a határon túli munkaerőpiaci helyzetről... [...] nem is nagyon érdeklődünk.”* Az elmúlt tíz évben nem történt érdemi kapcsolatfelvétel a két oldal között, azonban előremutató lenne megismerni egymás igényeit. Ehhez szükség van a két ország munkaerővel foglalkozó rendszerének összehangolására, aminek kialakítására eddig érdemi lépések nem történtek.

A megyéről elmondható, hogy a piacnak erős szívóhatása van. A foglalkoztatási rendszerben szinte csak azok maradnak benn, akiket már nem nagyon lehet foglalkoztatni (pl. foglalkozást helyettesítő támogatásban részesülők). Ugyanakkor *„az a gond, hogy ez a mostani hullám - hogy vállalkozások települnek be Nyugat-Európából ide, a határ menti térségekbe -, abban a pillanatban meg fog szűnni, amikor rájönnek, hogy már nincs kire.”* A városoknak egyfajta foglalkoztatottsági központtá kell kinőniük magukat, hogy megmozdítsák az embereket, különben *„otthon maradnak és várják a közfoglalkoztatást”*. *„Az állam megtette a magáét, sok dolgot levitt járási szintre, nem kell mindenért Debrecenbe menni, bátorítja a városokat, hogy megerősödjenek, és fel tudják szívni a munkaerőt.”* Ha ezek a fejlesztések megvalósulnak, és pl. egy határ menti kisvárosban nyílik egy üzem, akkor az már vonzó lehet a határon túli munkaerő átjárására is, hiszen ott van a közelben. Pl. a Létavértesen rövidesen nyíló térsztaüzem, Biharkeresztesen a kárpitosüzem valószínűleg nemcsak a helybelieknek, hanem a határ túloldalán élőknek is munkalehetőséget adhat. *„És itt kapcsolódik össze a közfoglalkoztatással, pl. közfoglalkoztatásban most tésztát gyártanak, látják, hogy működik, akkor a vállalkozó is ki fog települni, hogy tésztát gyártson. Ebben van a jövő.”*

Az interjú során a következő partnerszervezetekről, együttműködő szervezetekről esett szó:

- Paktumprojektek kapcsán foglalkoztatók
- Önkormányzatok vagy azok gazdasági (nonprofit) szervezetei
- Kamarák, pl. Kereskedelmi és Iparkamara
- Civil információs centrumok
- Egyházak.

VII.3 Partner kérdőívek

Tanulmányunk kvantitatív részében külföldi és magyar partnerekkel is töltöttünk ki kérdőíveket (önkormányzatok, érdekképviseltek, munkaügyi szervezet képviselői). Magyarországon két különálló adatfelvétellel tudtuk vizsgálni a partneri kört, ugyanis az önkormányzatok adatfelvétele (technikai okok, illetve az önkormányzatok eltérő helyzete miatt) külön történt. A két adatfelvétel elkülönítése és könnyebb azonosítása érdekében az önkormányzaton kívüli partneri körre „partnerek”-ként fogunk hivatkozni, az önkormányzatokat külön megnevezzük az elemzés folyamán.

Magyarországról az első adatfelvételkor összesen 56 darab kitöltés érkezett, ezek közül 14 a román-magyar határszakaszról. Önkormányzati válaszadóink 122-en voltak, 25-en a számunkra releváns régióból. A határszakasz román oldaláról 1 kitöltés érkezett. Az alábbiakban a partnerek várakozásaihoz kapcsolódó eredményeket fogjuk bemutatni (mit gondolnak a munkaerőpiac 1-2 éven belüli változásairól), ám fontos megemlíteni, hogy a csekély elemszám miatt általános következtetéseket nem vonhatunk le az eredményekből. Az alacsony kitöltésszám miatt százalékok helyett elemszámokat fogunk bemutatni.

Romániai partnerünk Arad megyei. A magyarországi (önkormányzatokon kívüli) partnerek közül 9 Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei, 4 Békés megyei és 1 Csongrád megyei. A Fehérgyarmati járásból érkezett a legtöbb kitöltés (8 darab), az alábbi táblázat mutatja a további járási megoszlást:

Békéscsabai járás	1	8,3%
Békési járás	1	8,3%
Csengeri járás	1	8,3%
Fehérgyarmati járás	8	66,7%
Sarkadi járás	1	8,3%
(nincs adat)	2	
TOTAL	12	100,0%

9. táblázat: Partner kérdőívek (önkormányzatok nélkül) területi eloszlása

A kitöltők többsége (12 válaszadó) munkaügyi osztályhoz kapcsolódik, 2 partner pedig az érdekképviselőkhöz.

A magyar önkormányzatok közül 8 Békés megyei, 3-3 pedig Csongrád és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei. Az önkormányzatok esetén is a Fehérgyarmati járásból érkezett a legtöbb kitöltés. A járási megoszlást a következő táblázat szemlélteti:

Berettyóújfalui járás	1	4,0%
Csengeri járás	2	8,0%
Debreceni járás	1	4,0%
Derecskei járás	1	4,0%
Fehérgyarmati járás	5	20,0%
Hódmezővásárhelyi járás	1	4,0%
Makói járás	2	8,0%
Mátészalkai járás	2	8,0%
Mezőkovácsházai járás	3	12,0%
Nyírbátori járás	2	8,0%
Orosházi járás	4	16,0%

Sarkadi járás	1	4,0%
TOTAL	25	100,0%

10. táblázat: Önkormányzati kérdőívek területi eloszlása

Romániai potenciális partnereink az egyes megyékhez kapcsolódó EURES és érdekképviseleti szervezetek (Camera di Commert si Industrie), valamint az egyes megyék önkormányzatai.

A magyar partner válaszadók 23,1%-a úgy gondolja, hogy megyéjében az elkövetkezendő 1-2 évben az álláskereső aránya a munkaképes korúakhoz viszonyítva valamilyen mértékben (valamelyest vagy jelentősen) csökkenni fog; 38,5% szerint nem fog változni a jelenlegi helyzet; 38,5% pedig úgy gondolja, hogy valamilyen mértékben nőni fog az álláskereső aránya. Az önkormányzatok véleményét vizsgálva jóval bizakodóbb a kép: 79,2%-uk válaszolta, hogy valamilyen mértékű csökkenésre számítanak a munkakeresők arányában; 16,7% szerint stagnálni fog az arány, és mindössze 4,2% szerint fog növekedés bekövetkezni. Romániai kitöltőnk véleménye szerint megyéjében valamilyest nőni fog az álláskereső aránya.

Magyar partnereink közül 9 tudott válaszolni arra a kérdésre, hogy megyéjében szerinte várható-e jelentős munkaerőhiány, közülük 8 igennel válaszolt a kérdésre, akárcsak válaszadónk a román oldalról. A válaszadó 18 önkormányzat közül 11 szintén munkaerőhiányra számít.

Arra a kérdésre, vajon milyen ágazatokban várható munkaerőhiány, magyar partneri oldalról a legtöbben (6-an) az építőipart jelölték. 4-4 partner választotta a következő ágazatokat: mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat; feldolgozóipar; kereskedelem, gépjárműjavítás; szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás; oktatás; humán-egészségügyi, szociális ellátás. 3 partner jelölte a pénzügyi, biztosítási tevékenységet; 2-2 jelölés érkezett a bányászatra, kőfejtésre és a villamos energia-, gáz-, hőellátás, légkondicionálás területére. Egy-egy partner választotta a következő területeket: adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység; közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás; illetve művészet, szórakozás, szabadidő.

Az önkormányzati válaszadók a mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat területén számítanak leginkább munkaerőhiányra (9-en választották). 8 partner választotta az építőipart, 6 partner pedig a feldolgozóipart. 3-3 jelölés érkezett a kereskedelem, gépjárműjavítás; illetve a humán-egészségügyi, szociális ellátás területére. 2 önkormányzati válaszadó jelölte a pénzügyi, biztosítási tevékenységeket, az alábbi területekre pedig 1-1 jelölés érkezett: villamosenergia-, gáz, hőellátás, légkondicionálás; vízellátás, szennyvíz gyűjtése, kezelése, hulladékgazdálkodás, szennyeződésmntesítés; szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás; szállítás, raktározás; közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás; valamint (egyéb válaszként) precíziós fémalkatrész-gyártás.

Román oldalról partnerünk munkaerőhiányt jósol a mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat; feldolgozóipar; építőipar; valamint kereskedelem, gépjárműjavítás területéről.

A magyarországi partnerek közül 11-en nyilatkoztak arról, meglátásuk szerint várható-e jelentős munkaerőtöbblet megyékben. Csupán 2-en válaszolták, hogy számítanak rá („egyéb” területeken): egy Békés megyei és egy Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei partner. 20 érvényes válaszadóból 5 önkormányzati kitöltő válaszolta, hogy számít megyéjében munkaerőtöbbletre: egy Békés megyei, egy Hajdú-Bihar megyei és három Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei. A munkaerőtöbbletre mezőgazdasági, erdőgazdálkodási, halászati; építőipari területeken; kereskedelem és gépjárműjavítás területén; szálláshely-szolgáltatásban és vendéglátásban; pénzügyi, biztosítási; adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenységekben; humán-egészségügyi, szociális ellátáshoz kapcsolódó, valamint gépgyártó és informatikai területeken számítanak. Romániai partnerünk nem számít jelentős munkaerőtöbbletre megyéjében.

Partnereinket kérdeztük arról is, véleményük szerint mik a foglalkoztatás bővülésének főbb akadályai. Magyar oldalról a legtöbben (9 kitöltő) azt válaszolták, hogy nincs vagy kevés a versenyképes vállalkozás a környéken. 6-an úgy gondolják, hogy problémát jelent, hogy a munkaerő képzettsége, végzettsége nem felel meg a munkaerő-keresletnek. 4 partner választotta, hogy a megfelelő tömegközlekedés (amely segítené a foglalkoztatottak munkahelyre jutását) hiánya okoz nehézséget; 3 jelölés érkezett arra, hogy a munkaerő nem fogadja el a rendelkezésre álló állásokat, 2-en pedig azt válaszolták, hogy a bővülés akadályá az, hogy a legtöbb területen már inkább munkaerőhiány van.

Az önkormányzatok a legnagyobb problémát abban látják, hogy a munkaerő képzettsége, végzettsége nem felel meg a munkaerő-keresletnek (19 jelölés). Szintén nehézség, hogy nincsen versenyképes vállalkozás a környéken (8 jelölés); az álláskereső nem vállalják el a munkalehetőségeket (7 jelölés); a legtöbb helyen már inkább munkaerőhiány van (5 jelölés); továbbá a tömegközlekedés a munkahelyig nem megfelelő a foglalkoztatottak számára (3 jelölés).

Román oldalról az alacsony fizetések jelentek meg a bővülés fő akadályaként.

A járási munkaerőpiac helyzetére és körülményeire vonatkozó állítások nagy részét a partnerek nem tartották jellemzőnek vagy megoszlottak a vélemények; többségében jellemzőnek egyik állítás sem bizonyult. Az érvényes választ adó önkormányzatok többsége valamilyen mértékben („Inkább igen” vagy „Teljes mértékben”) egyetértett abban, hogy a bérek csökkennek és munkaerőhiány alakul ki. Romániai partnerünk szintén jellemzőnek jelölte a munkaerőhiány kialakulását, továbbá a munkanélküliség csökkenését és a lakhatási lehetőségek és feltételek romlását.

VIII Javaslatok munkaerőpiaci együttműködések kialakítására

A következő fejezetben összegyűjtjük a román-magyar munkaerőpiac nehézségeiről, hiányosságairól gyűjtött információkat, megoldási javaslatokat. Kutatásunk kvalitatív (interjú) részből és survey felméréséből fogunk építkezni, együttműködési javaslatokat bemutatni. A kérdőívek elemzésekor egyaránt támaszkodunk a romániai munkavállalóktól, magyar cégektől és partnereinktől beérkező válaszokra, ugyanis a munkaerőpiaci helyzet átfogó megértéséhez, az együttműködési lehetőségek feltérképezéséhez szükség van arra, hogy a piac minden szereplőjének nézőpontját bemutassuk.

VIII.1 Interjúk eredményei

Kutatásunk kvalitatív részében (I. adatfelvételi fázis) a vizsgált határszakaszok magyar oldalán az érintett foglalkoztatási főosztályok (fővárosi és megyei kormányhivatalok állami foglalkoztatási szerv hatáskörében eljáró foglalkoztatási és munkaerőpiaci feladatait ellátó illetékes főosztályai) vezetőivel készítettünk interjút. A román határszakaszra vonatkozóan két interjú készült: Békés megyében, a Társadalombiztosítási és Foglalkoztatási Főosztály vezetőjével; illetve Hajdú-Bihar megyében, a Foglalkoztatási Főosztály vezetőjével.

VIII.1.1 Békés megye

Békés megyei interjúpartnerünk összefoglalta, hogy a térségében hiány van a műszaki foglalkozásokban, építőiparban, egészségügyben, valamint a bolti eladók, pékek, varrónők körében. Munkaerőtöbblet, munkaerőfelesleg a közfoglalkoztatást kivéve nem igen fordul elő. Általánosságban elmondható, hogy szakmunkásokból hiány van, a képzetlen munkaerőből pedig felesleg, így a térség fejlődése szempontjából rendkívül hasznos lenne különböző szakképzési tanfolyamokat, képzéseket indítani (ingyenes vagy támogatott formában). Mivel a fiatalok körében különösen magas a közfoglalkoztatottak aránya és nem is kívánnak elmozdulni a térségből, számukra jó lehetőség lehet a tanulás; pályakezdőként előfordulhat, hogy nagyobb hajlandóságot mutatnak a továbbtanulásra, új területek megismerésére és szakmai ismeretek elsajátítására, mint az idősebb korosztály. A műszaki, egészségügyi (főként orvosi) területekre azonban problémás az átképzés, tanfolyamok szervezése, célul azonban kitűzhető az ezen végzettséggel rendelkező szakemberek térségbe vonzása. Vonzóerőt jelenthet az országos szintű, versenyképes, vagy akár annál magasabb fizetés, megfelelő munkakörülmények (pl. eszközök biztosítása, orvosok esetén rendelő kialakítása, mérnökök esetén iroda építése), szakmai kihívások és megbecsültség (pl. konferencia, továbbképzések szervezése a régióban, mérnökök számára önkormányzati megrendelések).

Bár az elmúlt években a beruházások mérete jelentősen nőtt, a vállalkozások fejlesztési lehetőségei korlátozottak, ugyanis a magas a térségből elvándorlók, elvándoroltak száma. A térségben, országos viszonylathoz képest, alacsony az átlagkereset (havi bruttó 208 207 Ft), ami a munkavállalókat arra ösztönzi, hogy máshol (akár külföldön) vállaljanak munkát. Látható,

hogy a munkaerő megtartásának egyik elsődleges feltétele az átlagfizetések növelése, amelyhez szükséges külső tőke bevonása (állami, külföldi, pl. uniós tőke). A munkaerő jelenlegi fizetésének növelése problémásabb lehet, a valódi fejlődést magasabb fizetést kínáló munkahelyek teremtése jelentheti (pl. külföldi cég térségi leányvállalatának létrehozása).

Az elhelyezkedést mindkét irányban nehezítik a nyelvi nehézségek, a mobilitás, tömegközlekedési infrastruktúra fejletlensége, valamint a diplomák, képzettségek kölcsönös elismertetésének előforduló hiánya (ezen állításokat a későbbiekben bemutatott kérdőíves eredmények is alátámasztják).

Az interjúkban elhangzott, illetve a kérdőíves kutatásból szerzett információk alapján elmondható, hogy szükséges a térség fejlődése szempontjából a nyelvi készségek fejlesztésének támogatása. Megoldást jelenthet képzések szervezése, finanszírozása, nyelvtanárok toborzása. A kérdőíves adatfelvétel rávilágított a családtól való távolmaradás, fizikai távolságok, honvagy problémáira is. Mivel a határ régióban az utak állapota és lefedettsége sem megfelelő, a napi ingázás különösen nehézkes. Az úthálózat építésével, fejlesztésével, illetve közös transzferjáratok szervezésével növekedhetne az ingázásra való hajlam (legyen az pl. napi, heti szintű), ami enyhíthetné a külföldi munkavállalás lelki terheit, a család és haza hiányát. Amennyiben nem napi ingázásról van szó, a lakhatás biztosítása vagy támogatása (pl. munkásszállók építése) szintén támogatná a munkavállalókat.

A határszakasz mindkét oldaláról elmondható, hogy elsődleges céljuk a hazai hiányszakmák, pozíciók hazai munkavállalókkal történő feltöltése: *„azon dolgozunk, hogy ne Aradra menjenek el dolgozni, hanem itt töltsék be a megyénkben a betöltetlen álláshelyeket.”* Kisebb magyarországi építőipari vállalkozások járnak át a határon túlra dolgozni, ám ekkor a munkaerőt is hazánkból viszik (ezek a munkák jellemzően projektjellegűek). Látható, hogy a két ország együttműködése elengedhetetlen a további fejlődéshez, fejlesztésekhez. Egyrészt szükség van a képzettség egységes értékelésére, elfogadási rendszerére, hogy a munkavállalók megszerzett tudása mindkét országban egyformán legyen kezelve. Másrészt hasznos lehet a két ország közötti információáramlás kiépítésére, hogy ezáltal kölcsönösen értesüljenek a szomszédos ország lehetőségeiről, hiányszakmáiról, munkaerő-többletéről. Egy határokon átívelő munkaügyi szervezet nem csak a munkavállalóknak segíthet határtól függetlenül megfelelő állást találni, hanem a munkáltatóknak is, hiszen a foglalkoztatási arány növekszik (függetlenül attól, hogy hazai vagy külföldi-e a munkavállaló), illetve a régió szintjén javulhat a jelenlegi hiányszakmák előfordulása. A térségben felvett interjúk alapján elmondható, hogy mind az információáramlás könnyítésére, mind a képzettségek egységes elismertetésére vannak jelenleg törekvések, ám a folyamat itt még nem ér véget.

A Foglalkoztatási Főosztálynak a négy határon túli megye (Temes, Arad, Bihar, Szatmár) mellett Maros, Hargita és Kovászna megye munkaügyi szerveivel van együttműködése, közös pályázatai (jelenleg Biharral tapasztalható leginkább határ menti együttműködés, például tervezik egy közös, RO-HU pályázat beadását). Az együttműködés konkrét tartalma munkaerőpiaci

információk megosztása egymással, valamint a munkavállalókkal, pl. közös állásbörzék keretében. *„Ez egyelőre fordítva nem megy, részben pont ez a lényege a közös projektnek, hogy ők is meghonosítsák a mi gyakorlatunkat. A mi munkaerőpiaci szervezetünk fejlettebb, mint az övéké.”* Ezen kívül a hiányszakmák közös képzésében és a kölcsönös elfogadásban szeretnének együttműködni. Cél a közös tananyagok elkészítése, a technológiai fejlődésre való közös felkészülés, közös képző központok létrehozása. Hangsúlyt szeretnének fektetni a kompetenciaalapú képzésekre, hiszen a munka ellátása fontosabb, mint a papír megszerzése.

A harmadik legfontosabb javaslat a hivatali ügyintézés, adminisztratív teendők egyszerűsítése, és, szintén, egységesítése. A román oldal nagyon központosított, szinte mindenhez Bukarestből kell kérni engedélyt. (Ezzel szemben kérdőívünk eredményei azt mutatják, hogy a kérdezettek 38,1%-a (4-5 értékek Likert-skálán) találja túl bonyolultnak, körülményesnek a magyarországi munkavállalással kapcsolatos hivatali ügyintézését.)

Interjúalanyunk elmondta, szeretnének a jövőben létrehozni egy olyan álláskeresési portált, ahol a határ nem akadály. A legfontosabb megyei partnerszervezetek, akik potenciálisan elérhetők az együttműködéshez, a következők:

- Kereskedelmi és Iparkamara
- Agrárkamara
- Építőipari
- Mérnökkamara
- Aradi Kamara
- Szabadkai Kamara (a felsoroltakon kívül is valamennyi kamarával jó az együttműködés)
- Kereskedők és Vendéglátók Országos Érdekképviseleti Szövetsége (KISOSZ)
- Általános iskolák (pályaválasztás kapcsán együttműködnek)
- Nagyváradi Szakképző Iskola
- Szakképzéssel foglalkozó képző intézmények
- Önkormányzatok
- Foglalkoztatók (minden 20 főnél többet foglalkoztató munkáltató)
- Egyházak
- Foglalkoztatási paktumok.

Együttműködés szempontjából különösen érdekesek a foglalkoztatási paktumok. Ezek a szervezetek csak a megyén belüli foglalkoztatásra vonatkoznak: a munkáltatók, civil szervezetek, kormányhivatal, szakképző intézmények, önkormányzatok közti együttműködési fórum vagy forma, melynek kifejezett célja, hogy a munkáltatók munkaerőigényeit próbálják minél szélesebb körben kielégíteni. Pl. egy munkáltató elmondja, hogy milyen munkaerőre van szüksége, majd közösen kiválasztják azokat az embereket, akik potenciális munkavállalói lehetnek, ezt követően kiképezik, vagy csak betanítják az adott munkára, ezen kívül még

támogatást is kap a munkáltató, majd ezt követően remélhetőleg tovább lesznek foglalkoztatva az említett munkavállalók.

A felsoroltak közül legfontosabb partnereik a foglalkoztatók, valamint az önkormányzatok. Legnagyobb foglalkoztatók a megyében:

- Linamar
- Csaba Metál
- Henkel
- Felina
- Knerr Csoport
- Sütőker.

VIII.1.2 Hajdú-Bihar megye

A Hajdú-Bihar megyében felvett interjúból kiderült, hogy a megye munkaerőpiacának nagy része Debrecenre és környékére van korlátozódva. A piaci jellegű foglalkoztatottság jelentős része is itt található, míg a megye északi és déli részén nincs nagyobb foglalkoztató. Interjúalanyunk mesélt nekünk az Új Főnix Programról, amely egy együttműködési kezdeményezés: *„Ha komolyan vesszük Debrecennek az Új Főnix Programját, hogy 2024-2030-ra egy 250 ezer fős várossá akar nőni, egy európai középvárost akar létszámában is hozni, és ehhez olyan lakásépítési programot és munkásszálló építési programot tesz hozzá, amit meg is tud valósítani, akkor az nem lehetséges, hogy ennek az elszívó hatása csak megyén belül történjen. Ez az elszívó hatás meg fog jelenni a határon túlról.”*

Szívó hatása az informatikai és nyelvtudást igénylő szakmáknak, valamint az informatikán alapuló szerszámgyártásnak lehet. Ezen kívül az építőipar népszerű még a határon túliak számára, ám ezen a területen jellemzően illegálisan vannak foglalkoztatva. A multinacionális cégek is inkább megyén belül oldják meg a munkaerő felvételét. *„Valódi határon átnyúló kapcsolat sem a munkavállalásban, sem a munkaügyi szervek között nincs.”*

A foglalkoztatási főosztályvezető szerint általános probléma az információhiány és az érdeklődés hiánya: *„megyei foglalkoztatási főosztályvezetőként, ráadásul szociálpolitikusként nem rendelkezem információval, a határon túli munkaerőpiaci helyzetről... [...] nem is nagyon érdeklődünk.”* A szervezeteket csupán az érdekli, hogy a munkavállalók el tudjanak helyezkedni, valahol bejelentett állásuk legyen, azonban lehetne cél a munkaerő közvetítése is. Az elmúlt tíz évben nem történt érdemi kapcsolatfelvétel a két oldal között, azonban előremutató lenne megismerni egymás igényeit. Ehhez szükség van a két ország munkaerővel foglalkozó rendszerének összehangolására. Romániában a munkaerő közvetítése függetlenül történik, *„aki nem kér közvetítést, az nincs benne a rendszerben. [...] nincs ez a típusú foglalkoztatási portfólió, mint amivel mi foglalkozunk.”*

Nagyon különbözik egymástól a határ két oldalán lévő jogalkotás, felfogás, maga a foglalkoztatás rendszere, ezért is nagyon nehéz együttműködni. Magyarország sok szociális kérdést is a foglalkoztatás területén próbál megoldani, ráadásul a foglalkoztatáspolitikával nem a foglalkoztatási szerv foglalkozik, hanem a feladat a gazdasági szereplőkre hárul. Romániában viszont a magyarországinál sokkal erősebb hatása van az adminisztráción keresztül a (országos) politikának a gazdaságra, a román rendszer alapvetően központosított.

Tehát összefoglalva elmondhatjuk, az elsődleges cél az, hogy megjelenjen a kölcsönös érdeklődés és információcserére való igény a határ mindkét oldaláról, majd egymás közigazgatási, munkaerőpiaci rendszerének megismerése után lehet együttműködésben gondolkozni (pl. bizonyos területek egységesítése). A főosztályvezető maga is adott pár javaslatot a változásra: lakhatás, átmeneti megélhetés, és az utazás megoldása. A kérdést komplexen kell kezelni: *„Igazából jövő akkor van, ha a munkavállaláshoz társul minden olyan szociális ellátás / lehetőség, ami a munkavállalás alapja: a lakhatás, az átmeneti megélhetés és az utazás.”*

A városoknak egyfajta foglalkoztatottsági központtá kell kinőniük magukat, hogy megmozdítsák az embereket, különben *„otthon maradnak és várják a közfoglalkoztatást”*. *„Az állam megtette a magáét, egy csomó dolgot levitt járási szintre, nem kell mindenért Debrecenbe menni, bátorítja a városokat, hogy megerősödjenek, és fel tudják szívni a munkaerőt.”* Ha például egy határ menti kisvárosban nyílik egy üzem, akkor az már vonzó lehet a határon túli munkaerő átjárására is, hiszen ott van a közelben. Pl. a Létavértesen rövidesen nyíló tézstaüzem, Biharkeresztesen kárpitos üzem valószínűleg nemcsak a helybelieknek, hanem a határ túloldalán élőknek is munkalehetőséget adhat. *„És itt kapcsolódik össze a közfoglalkoztatással, pl. közfoglalkoztatásban most tézstát gyártanak, látják, hogy működik, akkor a vállalkozó is ki fog települni, hogy tézstát gyártson. Ebben van a jövő.”*

Az interjú során a következő partnerszervezetekről, együttműködő szervezetekről esett szó:

- Paktumprojektek kapcsán foglalkoztatók
- Önkormányzatok vagy azok gazdasági (nonprofit) szervezetei
- Kamarák, pl. Kereskedelmi és Iparkamara
- Civil információs centrumok
- Egyházak.

VIII.2 Kérdőívek eredményei

VIII.2.1 Munkavállalói kérdőívek

Survey kutatásunk során három célcsoportot kerestünk meg kérdőíveinkkel: magyar és külföldi munkavállalókat (román munkavállalóktól sikerült elemezhető adatokat gyűjteni, a továbbiakban ezeket az eredményeket fogjuk bemutatni), magyar és külföldi partnereket, illetve magyar és külföldi cégeket (a későbbiekben a magyar cégek válaszait fogjuk ismertetni).

A kérdőíves kutatás során a megkérdezett 344 román munkavállaló 89,5%-a választotta, hogy a következő öt évben „inkább igen” vagy „biztosan igen”, szándékában áll munkahelyet váltani. Ez az eredmény valószínűsíthetően annak eredménye, hogy jelenlegi munkahelyükkel nem elégedettek. A munkahelyváltásra való hajlandóság jó kiindulópontja lehet a külföldi munkavállalásnak. A kérdezettek 16,6%-a dolgozott az elmúlt öt évben külföldön, átlagosan 12,16 hónapot, ám egyik válaszadó sem Magyarországon. A külföldi munkavállalás okai legfőképp a kevés vagy bizonytalan fizetés, munkalehetőségek hiánya, szakmai előmenetel kilátástalansága és egyéb okok voltak. Amennyiben most kellene dönteni, a válaszadók 34%-a vállalna külföldön munkát (66,7%-uk pedig ki is költözne a célországba).

Kérdőíves adatfelvételünk a korábban felsorolt fő okokon kívül rámutat a mobilitást gátló egyéb tényezőkre is: a külföldön munkát nem vállaló kérdezettek kiemelkedően magas arányban (71,1%) válaszolták, hogy a család hiánya visszatartaná őket a külföldi munkavállalástól. A kérdés megisméltésekor a legnagyobb arányban megjelenő visszatartó tényező a távolság, honvágy volt, a kérdezettek 45,1%-a jelölte. 28,5% válaszolta az otthoni problémákat, 11,1% pedig a család hiányát említette. A harmadik kérdésre a kérdezettek 41,8%-a említette a távolságot, honvágyat; 16,4%-a a munkahelyi légkört, beilleszkedési nehézségeket, problémákat; illetve 13,1% jelölte a nyelvi nehézségeket. A nyelvismeretek tekintetében erős hiányosságok vannak: angolul a nyelvismeretről kérdezettek 63%-a beszél, magyarul azonban csak 21,7%. Látható tehát, hogy a lakhatási/ingázási, közlekedési és nyelvi nehézségek itt is megjelennek, visszaköszönnek. A határokon átívelő munkaerőpiaci együttműködések megfelelő kialakítása során ezeket a tényezőket mindenképpen figyelembe kell venni, megoldást kell találni a nehézségekre.

Tényezők, amiket a munkavállalók fontosnak tartanak egy külföldi állás elvállalásakor (és ezért megfontolásuk mindenképpen érdemes):

- külföldi munkahelyen várható fizetés nagysága;
- lakóhely és a munkahely közelsége;
- munkahely megközelíthetősége;
- munkahely kiszámíthatósága, stabilitása;
- munkarend, munkaidő-beosztás rugalmassága;
- szakma presztízse, társadalmi megbecsültsége;
- tanulási, képzési lehetőségek, szakmai fejlődés lehetősége;
- előrelépési lehetőségek, karrierlehetőségek;
- végzettségnek megfelelő elhelyezkedés;
- munkahelyi légkör;
- munka érdekessége.

VIII.2.2 Cégek kérdőívei

Mint arról írtunk már korábban, a román-magyar határszakaszon probléma a munkalehetőségek szűkössége, a piaci partnerek közelségének, vagy teljes jelenlétének hiánya. A piaci szereplők, külső tőke területre vonzása nagyban fellendítheti egy térség munkaerőpiacát, vonzerőt jelenthet a munkaerő számára is. Érdekes kérdés azonban, hogy magának a cégnek szüksége van-e külföldi munkaerő bevonására, motiváltak-e határon túliak alkalmazására (illetve ha nem, miért nem). Kutatásunk kvantitatív részében a munkavállalókon és partnereken kívül 226 román-magyar határ menti cégtől is vettünk fel adatokat. A cégek nagy többségben (93%) társas vállalkozások, és főként a mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat területén (47,0%) tevékenykednek. Jelentős ezen kívül a kereskedelemben, gépjárműjavításban járatos (21,0%) és a humán-egészségügyi ellátásban működő vállalkozások (7,3%) aránya. A vizsgált cégek közül 218 vállalkozás teljes mértékben magyar tulajdonú, átlagosan 10,78-as létszámmal működnek.

A kérdezett cégek 95,7%-a legfeljebb 5 munkavállalót vett fel az elmúlt évben. Csupán egy kitöltő válaszolta, hogy a tavaly felvettek között szerepel egy külföldi állampolgárságú munkavállaló is. A vizsgált cégek átlagosan 2,8 fővel kívánják növelni a foglalkoztatottak számát az elkövetkezendő egy évben. Akik terveznek bővítést, azok közül 23,1% azok aránya, akik megfontolnák, hogy EU/EGT tagállamok állampolgárai közül toborozzanak; 16,8% azok aránya, akik fontolóra vennék EU/EGT országokon kívüli állampolgárok toborzását; illetve 66,1% azok aránya, akik egyik opciót sem jelölték.

A válaszadók főként nyelvi nehézségek, feltételezhető együttműködési problémák, beilleszkedési akadályok, lakhatási költségek, eltérő munkahelyi szokások miatt nem vennének fel külföldi állampolgárt munkavállalóként. Egyéb okként felmerült, hogy a cég kizárólag magyar munkaerőt alkalmaz, vagy legalábbis előnyben részesíti a magyar jelentkezőket; a társaság speciális tevékenységet folytat vagy speciális szaktudású munkaerőt igényel (pl. magyar partnerek felkutatására szeretnének új embert foglalkoztatni; helyismeretet vagy magyar szabályok ismeretét igényli a feladatkör). Táblázatunkból látható, hogy a kérdezett cégek nagy része nem alkalmaz külföldi munkavállalót:

Kérem, mondja meg, hogy összesen hány külföldi állampolgárságú munkavállaló dolgozik a cégnél!

	Frequency	Valid Percent	Cumulative Percent
0	218	96,3%	96,3%
1	6	2,8%	99,1%
2	1	0,3%	99,4%
3	1	0,5%	99,9%
10	0	0,1%	100,0%
Total	226	100,0%	

11. táblázat: Hány külföldi állampolgárságú munkavállaló van a cégnél?

A 226 cégből azonban csak 12-en (5,4%) válaszolták, hogy tapasztaltak már különböző külföldi munkavállalók foglalkoztatásból adódó problémákat.

A tapasztalt nehézségek a következők voltak:

- eltérő munkahelyi szokások (9 kitöltő jelölte),
- beilleszkedési nehézségek (7 kitöltő),
- együttműködési problémák (7 kitöltő)
- adminisztrációs nehézség (6 kitöltő),
- nyelvi problémák (1 kitöltő),
- utazási költségtérítés (1 kitöltő),
- lakhatási költségek (1 kitöltő),
- végzettséget igazoló okmány ellenére szakmai ismeret hiánya (1 kitöltő).

A bemutatott eredmények bár igen csekély elemszámúak, így fenntartással kell kezelni őket és általános következtetések nem vonhatók le belőlük, mégis megerősítik számos korábbi állításunkat. Megerősítik, hogy az utazási és lakhatási nehézségek áthidalása, az ilyen jellegű anyagi támogatás növelné nemcsak a külföldi állampolgárok munkavállalási kedvét, de a munkaadók motivációját is javítaná a határon túli munkaerő felvételére. Problémát okozott a képzés ellenére a valódi szaktudás hiánya; erre megoldás lehet a képzések tematikájának és képzettségek elfogadásának nemzetközi, vagy legalábbis szomszédos határokon átívelő egységesítése. Az ügyintézési folyamatok egységesítése, a szomszédos országok adminisztratív rendszereinek alapos megismerése (rendszeres kapcsolattartás és információcsere segítségével) jelentősen és hatékonyan csökkentheti az adminisztrációs nehézségek okozta terheket. Továbbá a nyelvi képzések, továbbképzések kiküszöbölhetik a munkavállalás nyelvi nehézségeit.

VIII.2.3 Partneri kérdőívek

Tanulmányunk kvantitatív részében kérdőíveket töltöttünk ki külföldi és magyar partnerekkel is (önkormányzatok, érdekképviseletek, munkaügyi szervezet képviselői). Magyarországon két különálló adatfelvétellel tudtuk vizsgálni a partneri kört, ugyanis az önkormányzatok adatfelvétele (technikai okok, illetve az önkormányzatok eltérő helyzete miatt) külön történt. A két adatfelvétel elkülönítése és könnyebb azonosítása érdekében az önkormányzaton kívüli partneri körre „partnerek”-ként fogunk hivatkozni, az önkormányzatokat külön megnevezzük az elemzés folyamán.

Magyarországról az első adatfelvételkor összesen 56 darab kitöltés érkezett, ezek közül 14 a román-magyar határszakaszi. Önkormányzati válaszadóink 122-en voltak, 25-en a számunkra releváns régióból. A határszakasz román oldaláról 1 kitöltés érkezett. Az alábbiakban a partnerek várakozásaihoz kapcsolódó eredményeket fogjuk bemutatni (mit gondolnak a munkaerőpiac 1-2 éven belüli változásairól), ám fontos megemlíteni, hogy a csekély elemszám miatt általános következtetéseket nem vonhatunk le az eredményekből. Az alacsony kitöltésszám miatt százalékok helyett elemszámokat fogunk bemutatni.

Romániai partnerünk Arad megyei. A magyarországi (önkormányzatokon kívüli) partnerek közül 9 Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei, 4 Békés megyei és 1 Csongrád megyei. A Fehérgyarmati járásból érkezett a legtöbb kitöltés (8 darab), az alábbi táblázat mutatja a további járási megoszlást:

Békéscsabai járás	1	8,3%
Békési járás	1	8,3%
Csengeri járás	1	8,3%
Fehérgyarmati járás	8	66,7%
Sarkadi járás	1	8,3%
(nincs adat)	2	
TOTAL	12	100,0%

12. táblázat: Partner kérdőívek (önkormányzatok nélkül) területi eloszlása

A kitöltők többsége (12 válaszadó) munkaügyi osztályhoz kapcsolódik, 2 partner pedig az érdekképviselőhöz.

A magyar önkormányzatok közül 8 Békés megyei, 3-3 pedig Csongrád és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei. Az önkormányzatok esetén is a Fehérgyarmati járásból érkezett a legtöbb kitöltés. A járási megoszlást a következő táblázat szemlélteti:

Berettyóújfalui járás	1	4,0%
Csengeri járás	2	8,0%
Debreceni járás	1	4,0%
Derecskei járás	1	4,0%
Fehérgyarmati járás	5	20,0%
Hódmezővásárhelyi járás	1	4,0%
Makói járás	2	8,0%
Mátészalkai járás	2	8,0%
Mezőkovácsházai járás	3	12,0%
Nyírbátori járás	2	8,0%
Orosházi járás	4	16,0%
Sarkadi járás	1	4,0%
TOTAL	25	100,0%

13. táblázat: Önkormányzati kérdőívek területi eloszlása

Romániai potenciális partnereink az egyes megyékhez kapcsolódó EURES és érdekképviseleti szervezetek (Camera di Commert si Industrie), valamint az egyes megyék önkormányzatai.

Partnereinket kérdeztük többek között arról is, véleményük szerint mik a foglalkoztatás bővülésének főbb akadályai. Magyar oldalról a legtöbben (9 kitöltő) azt válaszolták, hogy nincs vagy kevés a versenyképes vállalkozás a környéken. 6-an úgy gondolják, problémát jelent, hogy a munkaerő képzettsége, végzettsége nem felel meg a munkaerő keresletnek. 4 partner választotta, hogy a megfelelő tömegközlekedés (amely segítené a foglalkoztatottak munkahelyre jutását) hiánya okoz nehézséget; 3 jelölés érkezett arra, hogy a munkaerő nem fogadja el a rendelkezésre álló munkákat, 2-en pedig azt válaszolták, hogy a bővülés akadály, hogy a legtöbb területen már inkább munkaerőhiány van.

Az önkormányzatok a legnagyobb problémát abban látják, hogy a munkaerő képzettsége, végzettsége nem felel meg a munkaerő keresletnek (19 jelölés). Szintén nehézség, hogy nincsen versenyképes vállalkozás a környéken (8 jelölés); az álláskereső nem vállalják el a rendelkezésre álló munkákat (7 jelölés); a legtöbb helyen már inkább munkaerőhiány van (5 jelölés); tömegközlekedés a munkahelyig nem megfelelő a foglalkoztatottak számára (3 jelölés). Román oldalról az alacsony fizetések jelentek meg, mint a bővülés fő akadály.

Kérdőívünkkel felmértük partnereink véleményét arról, mennyire jellemzőek bizonyos külföldi munkavállalókkal kapcsolatos problémák. A magyar oldalon (önkormányzatok és egyéb partnerek esetében egyformán) az adminisztrációs (ügyintézési) nehézségek; munkába járással kapcsolatos nehézségek (pl. közlekedés, utazási költségtérítés); szállással, lakhatással kapcsolatos nehézségek (pl. magas bérleti díjak, elérhető szálláshelyek száma, minősége) esetén voltak többségben azok a partnerek, akik jellemzőnek jelölték a problémát. Egyéb problémaként felmerült, hogy jelentős munkaadók csak nagyobb távolságokra találhatóak; illetve szezonális munkák miatt hiányzik a folytonos munkavégzés.

Romániai partnerünk véleménye szerint szintén problémát jelentenek az adminisztrációs, illetve munkába járással és lakhatással kapcsolatos nehézségek; illetve ezeken kívül felmerültek a nyelvi és kommunikációs problémák is.

Kérdőívünk kitöltői közül két Békés megyei partner, egy Hajdú-Bihar megyei önkormányzat, illetve romániai partnerünk áll kapcsolatban környező országokban működő munkaügyi szervezetekkel. Romániával mindkét magyar partnerünk kapcsolatban áll, egyikük pedig ezen kívül Ausztriával is. Önkormányzati válaszadónk Ukrajnával jelölt kapcsolatot. Román oldalról Magyarországgal és Szerbiával áll fenn együttműködés.

Magyar partnereink együttműködéseinek területei általános információk szerzése és iránymutatás (tanácsadás) az uniós munkavállaláshoz és munkaerő-felvételhez; információcsere, illetve egyik partner részéről közös kutatások kivitelezése. Önkormányzati oldalról a munkaerő toborzása, kiválasztása merült fel. Román partnerünk számára szintén együttműködési terület az információcsere és a közös kutatások szervezése, illetve ezeken kívül a toborzási események

szervezése is. Mind a négy válaszadó jónak ítélte a partnerével való kommunikációt és az együttműködés eredményességét is.

Amennyiben egy határon átnyúló együttműködés jönne létre a munkavállalás, munkaerőpiac támogatására, 5 magyar partner és 9 önkormányzat venne részt benne (8 magyar partneri, 10 önkormányzati válaszadó, a román partner pedig nem tudta a választ a kérdésre).

Az együttműködési programra főként (válaszadóink általi népszerűségi sorrendben)

- álláskeresői és állás kínálói adatbázisok összekapcsolása,
- munkaerő mobilitás támogatása,
- munkaerőpiaci információk cseréje,
- szakképzési programok,
- lakhatás támogatása,
- a szakképzések kölcsönös elismerése,
- illetve jogi segítségnyújtás terén lenne szükség.

A válaszadó partnerek véleménye szerint az együttműködés működhet (szintén népszerűségi sorrendben)

- komplex fejlesztések (gazdaság, infrastruktúra, munkaerőpiac) összehangolásával, közös helyi érdekek becsatornázásával,
- piaci állásközvetítők és állami foglalkoztatási szolgálat együttműködésével,
- közös pályázatok kiírásával,
- a nemzeti pályázatok összehangolásával, forrásokhoz kapcsolódó kölcsönös információcserével,
- illetve közös rendezvények szervezése formájában.

Az önkormányzati válaszadók szerint az együttműködésben gazdasági szereplőknek, koordinátoroknak, járási hivataloknak, önkormányzatoknak, megyei önkormányzati kormányhivataloknak; vállalkozásoknak, munkaadóknak, valamint munkaügyi központoknak kellene részt venniük.

VIII.3 Összefoglalás

Összefoglalva elmondható, hogy a térségben magas a közfoglalkoztatottak aránya, különösen a fiatalok körében. Kihívás és cél őket a munkaerőpiacra integrálni - ehhez szakmai képzések javallottak. Mind az interjúból, mind kérdőíves felmérésünkből kiderült, hogy erős nyelvi hiányosságok vannak a munkavállalók körében, a nyelvi képzések is kiemelt fontosságúak lennének. Kevés a munkalehetőség a térségben (ezt interjúnk és a survey is megerősítette), munkaadókból és magasabb végzettségű munkavállalókból is hiány van (pl. jellemzőek az egészségügyi, mérnöki hiányszakmák).

Az interjúkból kiderült, hogy a régió nagy hiányossága a román határral való kapcsolattartás hiánya. A munkaerő szervezése és a munkaerőpiac fejlesztése szempontjából ez kiemelkedő fontosságú, kérdőíves felmérésünk alapján pedig a munkaadók nyitottak lennének a nemzetközi együttműködésre.

További, interjú és kérdőíves eredmények szerint is, fontos lépés lenne az úthálózat, közlekedés fejlesztése, illetve a lakhatás támogatása. Ezzel növelnék a munkavállalók migrációs hajlandóságát, az ingázások gördülékenyebbé tétele a család, haza hiányát is enyhítő, kompromisszumos megoldás lehet.